

A 65. Q.

1. Charondas
De jurisdictione
et impio. 36 P.
1771. Mo 1884
2. Orrellavius ^{Uvonda apud ca.}
De magistratibus
Romanorum CR 1896
ed. Walch. 60 P.
- 3) Heineccius de Salsio Juliano.
Joh. Walch 1733. 24 P. OO
- 4) Holländec 30 l. 5. tab.
Jac. Twingas v. Jima Fried.
De Koenigshofen. OO
1789.
5. Wundelich 32 P. an NB-2332
gens Aurelia. an Mb 1800
l. A. 1753. (NB 3780)
50. P.
6. Just. Reg. P. mus. Schott,
De vita et constitutionibus Aug. Fried.
Pettinacis
1772. OO
- 7) Conradi, Joh. Ludw.
De vita et scriptis
R. Cerv. Scaevolae. OO
1755.

Dissertationes juridicae
et antiquariae.
Sammelband 8°

Faint, illegible handwriting at the top of the page, possibly a title or header.

Faint, illegible handwriting at the bottom of the page, possibly a signature or date.

lxix.

2

BERNARDI ORICELLARII
 DE
 MAGISTRATIBVS
 ROMANORVM VETERVM
 COMMENTARIVS

EX LIBRO MANVSRIPTO
 FLORENTINO

EDIDIT

IOANN. ERNEST. IMMAN. WALCHIVS

PROF. PVBL. SOCIETAT. LAT. IENENSIS DIRECTOR

L I P S I A E
 EX OFFICINA LANGENHEMIANA
 C I D I D C C L I I.

XLIX.

BERNARDI ORICELLARI
DE
MAGISTRATIBVS
ROMANORVM VETERVM
COMMENTARIVS

EX LIBRO MANVSCHRITO
FLORENTINO
EDIDIT
JOHANN. ERNEST. IMMAN. WALCHIVS
HOC VBI SOCIETAT. LAT. HENRICH. DIRECTOR

LIPSIÆ
EX OFFICINA LANGENHEIMIANÆ
CICCOGNI

V I R O
C E L E B E R R I M O
A N T O N I O F R A N C
G O R I O

B A S I L I C . B A P T I S T E R . F L O R E N T I N . P R A E P O S I T O
E T H I S T O R I A R V M P R O F E S S O R I L Y C E I F L O R E N T I N I
L O N G E M E R I T I S S I M O

F A V T O R I S V M M O P E R E C O L E N D O

S . P . D

I O . E R N . I M M A N . W A L C H I V S

V I R O
C E L E B E R R I M O
A N T O N I O F R A N C
G O R I O

BASILIC BAPTISTER FLORENTIN PRAEPOSITO
ET HISTORICARVM PROFESSORI LYCEI FLORENTIN
L O N G E M E R I T I S S I M O

P A V T O R I S V M M O P E R E C O L E N D O

S. P. D.

I O H A N N E S I M M A N U E L W A L C H I V S

V I R
C E L E B E R R I M E

QVEM aliquot ante annis mihi, apud TE com-
moranti abiturumque ad paternos lares para-
turo, tradidisti, ORICELLARIUM
TVVM ad TE ex Germania nostra re-
dire iubeo TEque ipsum, noua nunc indutum veste, pro
TVA, qua soles, humanitate benigne excepturum esse,
tuto confido. Non poenitebit me laboris et, quam pro
virium modo in eo expoliendo insumsi, operae, si modo
TIBI TVISque litteratis ciuibus, in quorum maiori-
bus ORICELLARIVS maxime enituit, hos
meos, qualescunque sint, conatus haud penitus displic-
uisse cognouero. Certe, si quid sit, quod in hoc a me
suscepto negotio desiderari posse, videatur; in ipso
tamen auctore, siue delectari quis legendo velit; siue
erudiri, scio nihil iure desiderari TIBIque omne, quic-
quid utilitatis optimus hic scriptor adtulerit, vel eo no-
mine deberi, quod TVIS potissimum auspiciis TVO que
consilio factum sit, ut ex tenebris, in quibus tam diu de-
lituit, in lucem a me extraheretur publicam. TIBI
igitur,

igitur, *VIR CELEBERRIME*, auctorem hunc publice consecrandum existimaui, non solum ut gratæ mentis declarandæ honesta mihi esset et expedita ratio, neque ingratus viderer huiusque beneficii immemor; sed etiam ut omnes intelligant, cuinam acceptum ferant politissimi huius scriptoris usum atque insignem, qui iure expectandus est, lectionis fructum. Id quod uti sincere profiteor animumque obstrictissimum deuinctissimumque *TIBI* spondeo; sic, ut mansuetiorum musarum salus firma maneat ac stabilis, pro *TE*, illarum salutis tam strenuo et indefesso custode: tam grauissimo earum, quo olim fulserunt, splendoris vindice, vota cum omnibus, qui litteras amant, nuncupo *TV*aque præstantissima ingenii monimenta, quibus seculum *TIBI* deuinxisti, æque admiror ac præclarum *TVVM* et paene inuidendum ad immortalitatem cursum. Vale, *VIR CELEBERRIME*: complectere me, uti adhuc fecisti, *TV*A beneuolentia, ac præstantissimos *SO*CIOS *COLVMBARIOS*, in quorum amplissimum collegium nuper me cooptatum esse, gaudeo, meo nomine saluta ipsisque significa, meam erga illustrem hanc et florentissimam societatem obseruantiam esse tantam; quanta cogitari possit maxima. Ienæ, d. XII. febr. c. *Is* *Is* *Is* *L. II.*

LECTORI BENEVOLO

S. P. D

IOANN. ERNEST. IMMAN. WALCHIVS

ETSI varia, quibus proxime superiora secula
fertilia fuerunt, ingeniorum monimenta ex
bibliothecarum claustris in lucem protracta
sunt publicam, quae si in cubiculis suis, ve-
lut in perpetuo carcere, delituissent, et eorum auctoribus
honorificentius; et posteris vtilius et solidae cruditionis
commodis aptius fuisse, iure meritoque arbitror; huius ta-
men scriptoris, quam exspectat, fortunae non adeo dissi-
do, vt aut frustra suscepti laboris poenam; aut gloriae,
quam ille sibi multis iam modis comparauit, diminutio-
nem

nem mihi credam esse pertimescendam. De BERNARDO ORICELLARIO loquor, opusculi huius elegantissimi artifice et fabricatore, de cuius vita rebusque praeclare gestis: de aliis, quibuscum sanguinis vinculo coniunctus fuit, illustris huius nominis heredibus deque ipsorum in ciues pariter ac politiores musas insignibus meritis multa forent dicenda; nolo autem in talem me demittere fundum, qualem ab aliis et nominatim ab eruditissimo Anglo IOANNE BRIDLEIO *) occupatum esse video. Dicam breuiter de ipsa hac, quam typis describendam curauim, commentatione, deque aliis rebus, quae ad illam maxime spectare mihi videntur.

IPSIVS ORICELLARII nominis quamquam in eo, ex quo meum huius libelli exemplum descriptum fuit, codice vel vllum vestigium relictum; aut viri huius doctissimi mentionem factam esse, nusquam reperimus; varia tamen eaque grauissima adesse puto, quae me moueant, argumenta, vt hoc commentariolum nullius, quam Oricellariani ingenii statuam esse fetum. Quod si enim praeclarum ipsius, quod de rebus, in Italia gestis, scripsit, opus legeris: si in primis ad dicendi genus, ad quod auctor adspirat, animum aduerteris, id in vtroque libro non modo sibi simillimum; sed et idem esse, vel pauca peruolutando, facili negotio obseruabis. In ipso porro codice, qui

*) Praefatione, quam ORICELLARII huius *historiae de rebus in Galliae in Ital. ex libro manu exarato Londini MDCCCXXXIV. Italia gestis, an. MDCCCXXXIII. editae, praemisit. sive ab aduentu Caroli VII. regis*

qui in bibliotheca Gaddiorum Florentiae visitur, Oricellarii manu nonnulla emendata et correctâ, varia quoque partim deleta: partim addita sunt, id quod cur fecisset noster Bernardus in alius ingenii specimine, causam video nullam. Accedit, quod maximum in his rebus censetur, ipsum nostri scriptoris de se deque ipso hoc opusculo praeclarum ac luculentum testimonium, quantum ex his cels. ANT. FRANC. GORII verbis, ad codicem meum scriptis, potest intelligi: *plura sunt argumenta, ut adscribam hoc opus BERNARDO ORICELLARIO: nam in eo volumine, quod exstat in bibliotheca Riccardia et in quo illustrat P. Victorem de regionibus urbis, promittit, se scripturum de magistratibus veterum Romanorum*, adeo, ut nulla et ne minima quidem de libelli huius auctore dubitandi adsit causa.

QVOD si ipsam hanc commentationem respicimus, ea ita est comparata, ut, vtrum ab elegantia dictionis; an ingenii fertilitate; aut argumenti iucunditate maior ei accedat commendatio, ipse me nescire, libentissime fatear. Libro primo officia magistratuum adcurate percenset et in hoc argumento haud vulgarem de grauissimis rebus solide iudicandi facultatem luculenter demonstrat. Disputat de feriis ita, ut, dum grauissimi morum et rectae vitae magistri personam induit, sermo eius simul nescio quid leporis habeat ac festiuitatis, ac per totam commentationem grauitas singularis ac decora vrbalitas aequae diffusa ac dispersa seueraque, quam tractat, disciplina his condimentis mitigata esse videatur. Libro secundo in explican-

da atque enodanda veterum magistratum Romanorum ratione dilucide noster auctor versatur; nec ullos credo facile reperiri, quibus opera, ab eo adhibita, leuis; ipsa vero argumentorum tractatio tenuis atque exilis et, qui ad harum rerum amatores redundet, fructus exiguus videatur, si modo aetatem cogitauerint, qua vixit; nec primoribus solum labris id studiorum genus gustauerint; aut extremis, ut dicitur, id adtigerint digitis. Sunt, quod nemo; nisi hebes ac imperitus, facile negabit, sunt, inquam, qui in eodem campo, in quo ORICELLARIUS noster ingenium exercuit, virium suarum periculum fecerunt. Addo, eorum plurimos longe praestantioribus melioribusque praesidiis fuisse instructos; quam quae benignior fortuna Oricellarii aevo indulsit; neque infitior, varias huius antiquitatum Romanarum studii partes a recentioribus scriptoribus et solidius disputatas et maiori testimoniorum adparatu fultas esse et corroboratas. Libentissime porro largior, eorum multa, quae prisca ingenii; licet saepe acutissimi, aciem vel plane, vel ad partem tantum effugerunt, in lucem hodie optatissimam vocata, multasque vetustioris aevi nubes ac tenebras, accenso longe clariori litterarum lumine, feliciter dissipatas esse; sed his omnibus de Oricellarii laude eiusque, quem conscripsit, libelli praestantia quidquam detrahi posse, ut credam, nunquam a me impetrabo. Quanto magis de tam insignibus, quas nostro potissimum aevo litterae mansuetiores fecerunt, subsidiorum honorumque accessionibus laetor; laetor vero quam maxime, tan-

to

to firmiorem eorum existimo esse sententiam, qui utrosque scriptores, tam quos nostra tulit aetas; quam qui superioribus seculis post renatas litteras ingenii et doctrinae laude floruerunt, arcto coniungendos esse vinculo; neque, illos vnice sequendos, hos aspernandos esse, iudicant. Quid? quod tantum abesse credam, ut posthabitis omnibus, quae seculum potissimum decimum quintum sapiunt, feliciores in antiquitatum profanarum campo progressionem faciamus, ut eo difficiliorem in his stadiis cursum teneamus, quo puriores plerumque fontes fuerunt, ex quibus optimi illi musarum antistites suam hausserunt antiquarum rerum cognitionem. Idem et summo quidem iure de ORICELLARIO nostro tenendum est. Quem, si tot, quot hodie nobis sunt, praesidiis quasi stipatus fuisset, plura et discutere aptius et exponere fusius potuisset, equidem haud nego; simul tamen ipsum vel ideo maximi faciendum iure meritoque arbitror, quod riuulos neque sectatus est; neque sectari facile potuit; sed limpidissimos adiit fontes: optimos et probatissimos tam veteris Graeciae; quam Latii auctores singulari industria perlegit, ac, quae ad ipsius rem facere videbantur, hinc inde dispersa, in breue hoc opusculum apte sciteque coegit. Proinde factum est, ut multa veterum scriptorum insignia effata, LIVII potissimum et DIONYSII *Halicarnassensis* adnotaret atque exciperet, quae frustra apud alios harum rerum scriptores quaesueris. Sexcenta vero recentiorum scriptorum nomina, ex PITISCO, FABRICIO ac librorum indicibus compilata, si quid probandum est; aut

confir-

confirmandum, non tanti apud me sunt pretii; aut ponderis; quanti vel vnicum aut Liuii; aut Ciceronis; aut alius probae fidei scriptoris ea de re insigne et luculentum testimonium. Scribendi ratio, quam adhibuit ORICELLARIUS noster, est elegans ac summas prae me habere mihi videor rationes, ipsi inter eos haud infimum adsignandi locum, qui tum in Italia exstiterunt grauissimi reuiuifcentium litterarum splendoris vindices earumque salutis strenui statores. Tuetur vbiuis linguae Romanae castitatem ac polita vitur oratione. Saepe Ciceronem; vel Liuium tibi audire videberis; nec fallet te aurium iudicium, siquidem is vtrumque scriptorem haud raro ad verbum, et tam feliciter, expressit, vt dicendi, quod adfectauit, genus vix inconstantiae nomine accusare; aut multiforme disparque sui esse, dicere te posse, credam. Idem obseruabis tum, quum Senecam imitandum sibi proposuit, adeo vt antiquitatum pariter ac politioris stili cultoribus aequae placitum Bernardum nostrum esse, haud vnam, quae suadeat, adesse rationem arbitrer.

ADDO pauca de codice manu exarato, ex quo libellum hunc in publicam lucem emitto. Latuit is diu in instructissima Gaddiorum Florentina bibliotheca, ad quam quum celeberrimo et ad ornanda litterarum studia nato ANT. FRANC. GORIO aditus pateret, factum est, vt anno MDCCCXXXV dictus ille codex in manus eius incideret. Ex quo quum et argumenti dignitatem et sermonis elegantiam vbiuis elucere, animaduertisset, optimum hunc libellum diutius in his cancellis remanere, minime passus est;

est; sed eum, quod vetustate detritus erat, de nouo describendum curauit, descriptumque in suum museum transtulit, eo consilio, vt is, si ferret occasio et adesset, qui impensas in se susciperet, cum erudito coetu communicaretur. Sine dubio id iam pridem ab ipso doctissimo viro factum fuisset; nisi alia grauiora, quibus se implicitum vidit, negotia ab hoc laudabili instituto eum reuocassent. Quapropter per mihi gratum atque iucundum accidit, quum ipse anno C I C I O C C X L V I I. Florentiae per aliquod tempus commorarer et apud cel. virum sermo et in Oricellarium hunc, nescio quo casu, incideret, vt ille, quae eius singularis erat erga me beneuolentia ac nimia in tenues meas vires fiducia, sponte codicem hunc mihi offerret: quam ante ipse susceperat, editoris prouinciam perhumaniter in me deuolueret atque Oricellarium suum mecum in Germaniam migrare iuberet. Pro qua insigni eius erga me beneuolentia vti maximas ipsi habui gratias; sic omnem meam operam, quantum potui, in eo collocaui, vt nouus hic itineris comes fortunam in Germania experiretur benignam, ac futurus quasi Germaniae inquilinus, nouo exornaretur habitu.

S V P E R E S T itaque, vt, quae ipse ad expoliendum optimum hunc scriptorem egerim, quaeue susceperim, breuiter ostendam. Nolui commentarium in Oricellarium scribere; aut ad supplenda ea, quae cognoui a meo auctore aut omissa; aut breuiter adnotata esse, copiosissime effundere, quae a sexcentis aliis antiquitatum Romanarum scriptoribus et disputata subtiliter; et exposita docte et fuisse fuerunt. Neque ego me credo egressum vnquam cancel-

LIBER

B

los,

XIV P R A E F A T I O.

los, quos mihi ipse tum, quum opus hoc adgrederer, circumdedi. Adnotauì solum ea, quae prae ceteris animaduersione digna mihi sunt visa. In primis vero in eo studium meum posui, vt omnia veterum auctorum effata, ad quae saepe numero tacite auctor prouocauit; aut, si et testis adduxit nomen; locum tamen testimonii more sui aeuì haud significauit, pro virium ratione indicarem, id quod tantum mihi saepe negotii faceffuit, quantum temporis vix copiosissimis adnotationibus comportandis tribuere necesse habuiffem. Ipsa, quae excitauit auctor, veterum scriptorum testimonia a nostris editionibus, maxime in nominibus, aberrare, haud raro obseruauì; nolui vero omnibus scribendi vitiis ac erroribus honorificum *lectionum variantium* nomen tribuere. Emendauì itaque ex optimis veterum scriptorum editionibus, vbi aperta corruptionis signa deprehendi et, si quae male adfecta in ipsius auctoris verbis occurrebant; his non prius; quam vbi summa efflagitabat necessitas, medicinam ex ingenio parauì. Ipsum opusculum neque in libros; neque in capita fuit distributum; vtrumque vero distinguendi genus propter lectionis commoditatem si adiicerem, haud inconsultum fore, arbitratus sum. Tu vero, lector beneuole, vale mihi que ac meis conatibus faue. Ienae, d. XII Iul. anno reparatae salutis C I D I D C C L I I.

LIBER

LIBER I
DE
OFFICIIS MAGISTRATVVM

C A P V T I

ILLVD vnum fixum animo tenendum est: oportere magistratum habere deum propitium. Sic enim firmum iecerit fundamentum omnium, quae mente conceperit atque dicturus facturusque erit; aduersa vero omnia experietur, contento numine. Itaque nihil, quod ad dei cultum pertineat, negligendum est, quod institurum non modo ipse magistratus perseveranter tenere debet; sed ab omni eius familia teneri firmiter et ab omnibus, qui eius fidei commissi sunt, observari, ab eo curandum est, quod quidem erit utilissimum. Nam, ubi religio colitur, sanctius vivatur, oportet, et moderatius. Coerciti enim diuinarum legum vinculo, metuque caelestis supplicii deterriti, efficimur ad delicta tardiores, et ad officium et honestatem promtiores. Veremur enim, ne quid superbe, auare, crudeliter, immunde faciamus: ne impii: ne ingrati esse, videamur, putamusque constanter, nihil in terris committi mali sine supplicio; nec quidquam praestari boni sine praemio. Itaque religio plurimum valet ad scelera coercenda; non minus ad virtutem excitandam. Quapropter non modo magistratus; verum etiam ceteri omnes tanto habentur meliores; quanto ad religionem et rem diuinam omni studio et facultate propensiores esse, videntur. Inde enim gignitur quaedam virtutis opinio, et modestiae singularis, quae plurimum pollet ad mentes hominum illiciendas, flectendas, concitandas, leniendas, exasperandas. Nec vero, qui imperatorem deum contemnit, honestatem colere putatur: huius neque vita laudari, neque res gestae probari possunt, estque a publicis gubernaculis longe abiiciendus, quum neque

XII DE MAGISTRATIBVS

ipse praecleara; aut vilia gerere; nec ceteros ad ea gerenda hortari valeat; aut, si fuerit hortatus, nemo est, qui adfentiat honesta suadenti. Tanta pii et religiosi hominis est veneratio, vt, quidquid velit persuaderi, dici non possit, quam facilis sit omnium adfensus.

CAPVT II

VALET igitur religio plurimum in omnibus rebus gerendis: tum his, qui in re publica versantur, maxime est necessaria. Sed, quoniam magistratum oportet esse prudentem, iustum, fortem et temperantem, qua ratione id certe fiat, breuiter est differendum, siquidem magistratus vndeunque vir consummatus esse debet. Vnde iure a **BIANTE** dictum est, *magistratus virum ostendit.* ^{a)} Est igitur prudentia posita in consilijs capiendis, cuius munus est, bene consulere et, quid agendum sit, bene imperare et rationem officiorum reddere. Si quidem prudentia est posita in veri vestigatione, et vera opinari, vt scribit **SENECA**, pulchrum est, mentiri turpe. Si enim prudens esse cupis, quod idem sapienter monet, in futura curam intende, et, quae possunt contingere, animo tuo propone: nihil tibi subitum fit; sed totum ante conspicias. Si prudens est animus tuus, tribus temporibus dispensetur, praesentia ordina: futura prouide: praeterita recordare. Nam qui nihil de praeterito cogitat, perdet vitam: qui nihil de futuro praemeditatur, in omnia incautus incidit. Est autem, vt idem obseruat, prudentiae proprium, examinare consilia, et non cito facili credulitate ad falsa prolabi. Vnde idem ait, de dubiis non definias; sed suspensam tene sententiam, nihil inexpertus adfirmes, quod faciet prudens, cuius propria actio est indagare, et inuenire verum. Est enim prudentia habitus verus cum ratione, qui in iis agendis versatur, quae sunt homini bona et mala, vt scribit **ARISTOTELES.** ^{b)} Prudentes sunt, qui publicis priuatisque rebus administrandis sunt apti; sapientia vero proprias commoditates spernit. Et haec est scientia et intellectus rerum preciosissimarum, cui qui student, sapientes adpellantur, vt Anaxagoras et Thales innumerique alii senserunt, qui, propria commoda ignorantes, totos se eorum inuestigationi dediderunt, quae sunt eximia, admiranda, difficilia, diuina. Itaque **PLATO** vult ^{c)} philosophos sponte sua ad munera rei publicae obeunda accedere, quae tunc tamen oprime admi-

a) apud **ARISTOTELEM** *libr. V. II. operum*, p. 44. sq.
ethic. cap. 3. tom. II. operum, p. 34. c) *libr. V. de republ. tom. II. operum*, p. 473. sq. p. 501.
b) *libr. VI. ethic. cap. V. sq. tom.*

administratur, quum philosophi eam gubernant et regunt; aut quum ipsi reges philosophantur, vt Cato apud CICERONEM ^{d)} in hanc sententiam loquitur. Quum autem ad tuendos, conseruandosque homines hominem natum esse videamus: consentaneum est huic naturae, vt sapiens velit gerere et administrare rem publicam. Vnde hi, qui ingenio valent, et fugiunt rei publicae munera, ab officio discedunt, et eam sinunt perire, pro qua vsque ad mortem certandum est. In praeceptis tendit res publica, quum iuuenum consiliis et sententia regitur; detrimentum autem nullum maius potest accidere rei publicae; quam a pessimo regi homine. Ait enim Socrates apud PLATONEM: ^{e)} praua anima male imperabit; bona vero omnia recta faciet: iniustitia praebet iuicem odia, pugnas et seditiones; consensum vero amicitiamque iustitia. PLATO tamen: ciues, si boni sint, non debere arbitrarur sponte ad rem publicam accedere, ne videantur aut pretio adlecti; aut propter auaritiae crimen; aut cupiditate honoris adducti, quod est hominis ambitiosi. Ex quo enim turpissimum visum, sponte sua quempiam ad regimen accedere, hac de causa, neque pecunia, neque honore ductos bonos homines imperare voluisse, memorat. Oportet igitur, illis necessitatem imponi et multam, si impellendi sunt, vt velint magistratum suscipere. Maxima vero multa est, administrationi malorum subiici; nisi ipsi susceperint rei publicae gubernaculum, ad quod accedunt, tamquam ad rem necessariam, quum neque melioribus; neque similibus se committere audeant.

CAPVT III

Est prudentia habitus naturalis, cuius contrarium dicitur malitia. Inspicit autem prudentia veritatem, cuius inspectio, vt PLATO ait, quam habeat voluptatem, impossibile est, alium, praeter philosophum, gustare posse. Adde etiam, quod veritas sit obiectum ipsius intellectus, qui tunc perfectus est, quum habet scientiam, quae est rerum verarum; verum quippe est id, quod scitur. Itaque bonum mentis est ipsa veritas et recta cognitio: itaque PLATO scribit: ^{f)} *verum mendacium, si modo verum dici potest, omnes homines pariter oderunt, atque dii, et alibi ait: virtus est sanitas quaedam et bona valetudo ipsius animae; ma-*

B 3

litia

d) de senectute, cap. IV.

p. 644. libr. V. p. 736. et libr. III. p. 689.

e) libr. I. de republ. tom. II. operum p. 351. adde libr. I. de legibus

f) libr. II. de republ. tom. III. oper.

p. 382.

litia vero morbus, turpitudine et infirmitas. §) Sunt tamen, qui prudentiam, nisi per adplicationem ad singulas virtutes, esse virtutem, negent. Est profecto prudentia in magistratu ita necessaria, ut nihil magis: qua praesentia recte curet: futuris prospiciat, et praeterita ad salutem reipublicae repetat: qua bonos a malis secernat, et illos deliberandis rebus recipiat, hos, quantum fieri potest, abiciat, et radicitus extirpet. At, si hoc fieri nequeat, propter multitudinem improborum, quibus, ut XENOPHON ait, plurimum ciuitates abundant; depurgationem quandam adhibebit, tamquam a lolio frumentum. Pertinet etiam ad magistratus prudentiam, obseruare vnumquemque, ut officium, ut mores, ut aetas, ut auctoritas postulabit, interdum ut genus, si a virtutis opinione non abhorreat. Est et eiusdem prudentiae munus, bonorum consilio uti, quo nihil speciosius: nihil tranquillius agi potest. Hinc enim ciuitatis salus, stabilitas et robur constat. Quam ob rem, quorum sit integritas spectata, mores probati, auctoritas non vulgaris, aetas non contemnenda, genus non despectum, eorum sententias magistratus minime adspersabitur. Ita fiet, ut non solum ex re bene gesta; sed etiam, quia consilio clarorum virorum vsus sit, laudem consequatur, ut, si vel maxime cupiant detractores, rerum a se gestarum exitum improbare non possint. Hinc ZENO eos commendandos imprimis censet, qui ab aliis moneri malunt, quam ipsi suo ductu rem gerere, ut, quamquam, industria freti sua, valeant ipsi ingenio, et consilio sint perspicaci; tamen, quid ceteris quoque videatur, explorent. Quapropter adhibenda est in rebus agendis optimorum consultatio. Pessimi vero ciues, ut diuinus PLATO monet, careant splendore: iaceant oppressa vitia, nullusque pateat aditus ad dignitatem; nec vnquam extollantur; at bonorum honestissimis consiliis referta sit ciuitas: ferueat optimorum auspiciis res publica, ductuque illorum exeant in aciem, et prodeant legum decretorumque vexilla, et pacis cohortes, illis ducibus, suo in loco stuantur. Vbi enim improbitas valer, non imperium illud quidem dicendum est, non ciuitas, non res publica; sed tyrannis et secessio, ac temeraria scariorum turbulentia, praeceps ad omnia flagitia. Quo quum deducta res est, quaeque res publica funditus euertatur, necesse est. Itaque olim a Romanis censores optimo consilio instituti sunt, quibus esset morum cura, quique pessimum quemque senatu reliquisque ordinibus pellerent, qua dignitate et officio, nihil vnquam sanctius Roma vidit. Floruisse enim rem publicam scimus, quam diu bonorum consilia

lia valuerunt; postea vero quam ad nefarios perducta res est, ortae ciuiles discordiae, bellaque intestina rem publicam atque imperium sustulerunt. Eam ob rem Philippus, Alexandri pater, quum opprimere Atheniensium libertatem statuisset: dari sibi sapientiores urbis, postulat, vt, eorum consilijs spoliata ciuitas facilius in discrimen et seruitutem traduceretur. Intelligebat callidus rex, non plus valere foris strenuum militem; quam egregium ciuem domi, ad rem publicam defendendam, a quo quum esset destituta, citius; quam a milite deserta, caperetur. Sic apud HOMERVM Agamemnon, plures sibi dari in castris, optat, Nestores; quam Achilles, quorum alteri manu, alteri consilio valerent.

CAPVT IV

SED quoniam prudentiae partes, quoad fieri potuit, breuiter exsequuti sumus, nunc, quantum iustitia magistratui necessaria sit, quantumque generis humani societatem conseruet, perstringendum viderur. Iustitia, vt CICERO ait, latissime patet. Est autem iustitia, vt ARISTOTELES definit, *habitus electius circa ea omnia, in quibus versatur vir studiosus, ad seruandas leges, communis commodi causa,* h) et haec legitima iustitia dicitur. Altera vero iustitia particularis adpellatur, quae ab eodem sic definitur: *iustitia est habitus electiuus circa definitam materiam, vt puta honores, contractus, et cetera id genus, tribuens cuique, quod suum est.* l) Comites iustitiae sunt liberalitas, magnificentia, religio, pietas, gratitudo, sanctitas, obedientia, fides, et legum mandatorumque obseruatio, adde acquiratem, bonitatem, veritatem. Est autem iustitia praeclarissima omnium virtutum, et neque hesperus; neque lucifer ita admirabilis est, vt recte monet ARISTOTELES. k) Quid? quod prouerbio dici consuevit: *iustitia in se virtutes continet omnes, habetque iustitia,* auctore EVRIPIDE, *os aureum.* Est quidem iustitia virtus perfectissima, ea enim ceteros homines perficit, et, quia est vsus perfectae virtutis, qui eam habet, et ad se, et ad alios vti potest. Itaque SENECA, ex opinione et sententia Stoicorum, iustitiam definit, esse *naturae tacitam conuentionem, in adiutorium multorum inuentam.* Et aliter sic ab eodem definitur: *iustitia est diuina lex et vineulum societatis humanae;* idemque ait: *si vis esse iustus, Deum time et ama; amabis autem, si in hoc illum imitaberis, vt velis omnibus prod-*
esse,

h) libr. V. ethicor. p. 33. sq.

k) libr. V. ethic. cap. 2. tom. II.

i) loc. excitato.

operum, p. 33.

esse; et nulli nocere. Itaque Trasymachus apud PLATONEM, id circo implectendam iustitiam, dicit, quod aliis magis prodest; quam habentibus. Est enim iustitia virtus ad alium. Perinet autem ad iustitiam non solum, legibus constituta, dictaque omnia, facta conuenitque custodire; sed pietate et sanctitate in deos: venerationis in parentes. vti iubere, et, ne mortui quidem vt spernantur, pari: quibus, sacrificia fieri et iusta, imperat, persolui. Itaque oportet magistratum nec precibus, nec praemio ab aequitate discedere, qui, vt opem ferat, electus est, et iniquitatem depellat. Hinc recte sentiunt, qui censent, caput omnium, quae ad magistratum pertinent, esse iustitiam.

CAPVT V

DEBET igitur magistratus omni ope niti, ne quid superbe, flagitiose, iniuste faciat, dicat, permittat, sitque acerrimus defensor publicae honestatis, maxime omnium, quae ad leges et iura, tam humana; quam etiam diuina, pertineant, habeatque ante oculos praeclearam illam HERACLITI sententiam, leges, vti muros, esse defendendas, quum multo sit periculosius, ciuitatem legibus carere; quam urbem muris. Tum, qui leges ciuitatis oppugnant, scelestiores habendos esse; quam qui muros, iudicare debemus. Ii enim non solum hostes iudicandi sunt; sed parricidae, quum ea tollant, quibus salus et omnium vita continetur. Etenim turre et propugnacula vim externam depellunt, quae rara est, et non, nisi a potentioribus, infertur, vixque multis seculis solet accedere, vt moenia ariete pulsantur; leges autem quotidiano praesidio ciuitatem ab intestina iniuria tuentur. Muri, ne ab imperatoribus, ne a regibus capiatur ciuitas, opem ferunt, quorum imperium aequum esse potest et tolerabile. Leges prohibent, ne turpi et flagitiosae multitudini, ne improborum libidini seruiamus, quod ferri a viris magni et constantis animi nullo modo potest. Itaque, quisquis leges e ciuitate sustulerit, quietem, libertatem, omniaque sustulerit, quae ad publicam vtilitatem omniumque salutem sunt excogitata, adeo vt, quantum de legibus, tantum de beata vita, de libertate, de ciuium omnium incolumitate subtrahatur. Earum enim ope custoditur libertas; auctoritas honorum retinetur: retunditur temeritas improbae multitudinis: simulacres submouentur: alitur concordia: res foris domique amplificatur: passim agitur honestum otium: comprimuntur tumultus: sopiuntur inimicitiae: extinguuntur odia: omnis omnium ciuium perturbatio depellitur. fortunae, opes, dignitates, denique bona omnia legibus

bus conferuantur, florent, atque amplificantur, vt multo firmior sit eorum gloria, qui partum imperium legibus moderati sunt; quam qui bello pepererunt. Diogenem solitum dicere, adfirmant, qua in ciuitate nec leges valerent; nec amnis currens infueret, in ea pernoctandum sapienti non esse, et quod, a PLATONE dictum, nostri auctores vsurparunt: *sine legibus nec domus vlla; nec ciuitas; nec gens; nec vniuersum hominum genus; nec rerum natura omnis; nec ipse mundus stare potest*, quae, etsi, de diuina lege dicta, videntur; effunduntur tamen ad ciuitatum iura; quae ex illa priore, tamquam in riuos e viuo fonte, manarunt. Tenenda sunt etiam naturae iura, vt cognationis, societatis, pietatis, amicitiae, ne quid inter propinquos fiat iniuriae: ne quid fraudis in socios: ne liberi parentibus aduersentur: ne qua lite dissoluantur amicitiae: ne ingratitude crimen subeat, quo vitio, nihil detestabilius, et ab vniuersi generis humani societate magis alienum est: ne cui defendendi facultas eripiat: ne bonis viris honor non adhibeatur: ne anteferatur mendacium veritati, quae omnia sunt iura naturae, quae et, cogente nemine, nulloque proposito supplicio, quisque putare debet, esse seruanda, edoctus a natura, quae quosdam in nobis excitauit igniculos et fomenta virtutis, non a praeceptoribus tradita; sed ingenita. Accedit ad id ritus gentium, nationum mores, instituta ciuitatum, decreta maiorum, quae nullo modo, contemni, magistratus pati debet. Euertunt enim, contempta, funditus ciuitatem, cuius salus in his maxime rebus est posita. Seruanda etiam sunt, diligenter, quae nulla lege constituta; tamen consensu omnium probata, recepta, frequentata sunt: quae ad consuetudinem referuntur: tum quae ad veritatem, vtilitatem, honestatem pertinent; aut quae ex bono et aequo eliciuntur. Nihil enim est popularius, aequitate, multosque habet honestos adseriores. Tandem curandum est, vt seruentur promissa, pacta consent, non rescindantur, legata reddantur, tributa pendantur, vectigalia persoluantur. Haec si praestiterit magistratus, complexus erit prope omnes iustitiae partes, quae iis in rebus fere tota versatur. Etiam non contemnenda est opinio bonorum, vt qui, magnis rebus gerendis, plus sibi auctoritatis comparauerunt. A sua dignitate deiciendi non sunt, nam sunt etiam inter priuatos gradus quidam contentionesque honoris, vt alter alteri virtute, gloria, rebus gestis antecellat, quae, si contemnantur, parient seditiones et tumultus. Hoc quoque ad iustitiam pertinet, vt cuiusque opinio, vt dignitas, vt auctoritas adtentatur.

LIBERALITATEM vero esse iustitiae partem, quis ignorat? Monet enim CICERO, vt pro dignitate cuique tribuatur, idque adferat esse iustitiae fundamentum. Sed *videndum est primum, ne oblit benignitas et iis ipsis, quibus benigne videbitur fieri, et ceteris: deinde, ne maior sit benignitas; quam facultates.*¹⁾ Nam, vt idem ait,^{m)} *posse liberalitate vti, non spoliante se patrimonio, nimirum is est pecuniae fructus maximus.* Hinc ARISTOTELESⁿ⁾ scribit, *pro modo fortunarum ipsam liberalitatem dici. Liberalis enim actio non in multitudine rerum, quae dantur; sed in habitu dantis consistit; hic autem pro facultatibus erogatur.* Quare iure ait SENECA,^{o)} *turpissimum genus dandi esse inconsultam donationem.* Hinc fit, vt multi deat iis, quibus dare non oportet, et, vt inquit ARISTOTELES^{p)} *quos pauperes esse conuenit eos diuites faciunt, et honestis quidem hominibus nihil dant.* Tribuendum est igitur dignis, et cuique, vt meretur, erogandum. Quare recte praecipit ARISTOTELES^{q)} liberalitatis quatuor esse cautiones. Monet enim, dandum esse, quantum oportet: quibus oportet: vnde oportet, et quando. Nemo enim plus; quam facultas patitur, erogare debet; nec indignis et scurris et ceteris vilissimis turpissimisque hominibus. Quisque etiam de suo dare debet. Quare Aristoteles damnat eos, qui accipiunt, vnde non oportet, propter erogandi cupiditatem, quod, deficientibus confestim rebus, facere, necessitas compellit, quorum dationes liberales non iudicantur quum honestae non sunt. Eos quoque improbare solemus, qui ad ostentationem largiuntur, quae fit gloriae causa. Quare inquit AMBROSIVS:^{r)} *nec illa perfecta est liberalitas, si iactantiae causa magis; quam misericordiae largiaris, adfectus tuus nomen imponit operi.* Quomodo a nobis proficitur, sic aestimatur. Vnde PLINIVS^{s)} in epistolis scribit: *meminimus, quanto maiori animo honestatis fructus in conscientia; quam in fama reponatur. Sequi enim gloria, non adpeti debet, et laudans Aristonem ait:^{t)} Ornata haec magnitudo animi, quae nihil ad ostentationem, omnia ad conscientiam refert, recteque facti non ex populi sermone mercedem; sed*
ex

1) libr. I. de offic. cap. 14. §. 1.

m) libr. II. de offic. cap. 18. §. 14.

n) libr. III. ethicor. cap. 2. tom.

II. operum, p. 25.

o) libr. III. de benefis. cap. X.

p) loco excitato.

q) ibidem.

r) libr. I. de officiis ministrorum

cap. 30. §. 147. tom. II. operum p.

39. edit. Benedict.

s) libr. I. epist. 8.

t) libr. I. epist. 22.

ex facto petit. Perfecta est igitur liberalitas, ubi silentio quis regit opus suum, et necessitati singulorum occulte subuenit. *Honeste facti praemium est, fecisse,* inquit *SENECA,* et Scipio apud *SILIVM,* *) dicit, *ipsa quidem virtus sibi met pulcherrima merces.* Itaque recte inquit *SENECA:* *) *beneficium est beneuola actio, tribuens gaudium, capiensque tribuendo in id, quod facit prona et sponte sua parata. Itaque non quid fiat; aut quid detur, refert; sed qua mente: quia beneficium non in eo, quod fit; aut datur, consistit; sed in ipso dantis, aut facientis animo.* Est igitur diligenter aduertendum in ipsa liberalitate, ut benignitas non superet facultatem: ut demus de nostro, et dignis, et opportunis temporibus, tum, ut ostentatio fugiatur.

CAPVT VII

SED prudentiam et iusticiam magistratui esse pernecessariam, videor mihi, iam satis ostendisse. Nunc idem faciendum viderur de fortitudine atque temperantia. Est autem fortitudo mediocritas circa timorem et audaciam. Fortis non timet, quae timenda non sunt. Quum autem quaedam eiusmodi sint, ut, ea metuere, honestum sit, et turpe, non metuere, veluti infamiam, quam qui timet, verecundum habetur, qui non timet; impudens: non circa omnes timores pro defectum peccatur; sed circa eos duntaxat, qui excusari non possunt. Eodem modo non omnia forti adeunda sunt; neque semper et qualibet de causa obii cere se morti debet. Proprie fortis est, qui ea, quae terribilia videntur et sunt, subit, quia decorum sit, ita facere; et turpe, non facere, quique non ad omnem mortem; sed ad honestam tantum et pro salute patriae, et ad omnia, quae adserunt mortem, interitus est, ut in bello, in quo pulchrum est mori, quod testantur honores, a ciuiatibus et regibus his, qui in bello ceciderunt, constituti. Quum singula, quae agimus, ad finem terminentur: decori gratia fortis subit et agit fortitudinis opera, et sic, quae oportet, et quando, et ut conuenit, et ubi conuenit, sustinet, metuit atque audet. Laudabile est igitur, res magnas adperere; humiles vero contemnere: in periculis non frangi: dolorem aequo animo ferre, et, gratia honestae laudis adipiscendae, nulla ciuiusuis laboris magnitudine deterreri. Haec qui facit, et mirabilem in se amorem excitat multitudinis, et opera eius maxima splendidissimaque habentur. Est autem fortitudo mediocritas circa timores et fiducias. Nam qui timendo exsuperat, et confidendo deficit, timidus dicitur;

C 2

*) *libr. XIII. bell. Punic. v. 662.**) *libr. I. de benefic. cap. 6.*

tur; qui non timendo exsuperat, dicitur insanus; vel stupidus, si nihil omnino timet, vt motus terrae, aquarum inundationes, et illa omnia, quae timenda sunt, quum superent naturam humanam, vt necesse sit, ipsa timere. Ille, qui confidendo exsuperat, audax est, et imitatur in principio fortem; sed quum ad pericula ventum est, dat terga, et fit timidus. Fortis vero et magnanimus putat, omnia humana esse inferiora, se et sua praestantia, eaque parui facit, et superat omnes dolores, quorum vim, vt volunt Stoici, opinio facit, non natura. Sed fortis animus et magnus, vt monet CICERO ^Y) maxime cernitur, quum a despicientia rerum externarum non discedimas, et magnas res gerimus, et maxime viles et vehementer arduas plenasque laborum et periculorum, cum vitae; tum multarum rerum causa. Oportet fortem, primum res humanas despicere, quod qui faciunt, interriti sunt, ad res magnas et arduas aggrediendas: deinde: nihil; nisi magnum et arduum, gerere. Ii enim vere fortes sunt, qui ad honestam mortem et ea omnia, quae illam adferunt, interriti sunt; nec est fortitudo, nisi circa terribilia et valde periculosa. Quumque cuiuslibet operis, cum ratione suscepti, honestus finis sit, sequitur, fortem decori et honesti gratia agere debere. Agit et vilitatis communis gratia, si modo ea cum honestate coniuncta fuerit. Qui proprijs commodis agendo consulit, fortis nullo modo est. Oportet fortem omnibus animi perturbationibus dominari, nam, qui dolore, ira, timore, libidine ceterisque eiusmodi vincitur, nec liber; nec fortis est; nec decet, qui iniunctum se metu praestitit, eum frangi cupiditate.

CAPVT VIII

OPORTET igitur in magistratu esse fortitudinem, quae magnificentiam et despicentiam rerum humanarum adferat, et tranquillitatem animi atque securitatem. Quod si contingat, totum se magistratus reipublicae tradet; nec opes; aut potentiam conlectabitur, totamque eam sic tuebitur, vt omnibus consulat. *Nec vero criminibus falsis in odium; aut inuidiam quemquam vocabit, omninoque ita iustitiae honestatique adhaerescet, vt, eam conseruet, quamuis grauius offendat, vt CICERO ^Z) scribit, mortemque oppetat potius, quam ea deserat. Nec ulli audiendi sunt, qui, grauius irasci inimicis, magni animi et fortis viri esse censent. Nihil enim laudabilius, nihil magno et praecclaro viro dignius,*

Y) libr. I. de offic. cap. 20.

Z) libr. I. de offic. cap. 25. §. 6.

dignius, placabilitate atque clementia. ^{a)} *Prohibenda est igitur maxime ira in puniendo, numquam enim iratus, qui accedet ad poenam, ut ait CICERO* ^{b)} *mediocritatem illam tenebit, quae est inter nimium et parum.* ARISTOTELES in libris ethicorum mediocritatem maxime laudat, et, medium habitum amplectendum esse, docet, et, quo pacto in singulis adfectibus, non ad actibus mediocritas possit inueniri, ostendit, quam HORATIVS ^{c)} *auream* adpellat. Itaque, qui rei publicae praesunt, legum similes esse, debent, quae, ad puniendum, non iracundia; sed aequitate ducuntur. Vnde, quemadmodum scribit PLATO ^{d)} in legibus, quos insanabiles legislator esse senserit, ultimo supplicio adficiet, non ignorans, melius fore iis, qui sunt insanabiles, mori; quam viuere. *Sed omnis animaduersio et castigatio, ut ait CICERO, ad utilitatem rei publicae, non ad eius, qui punit aliquem; aut verbis castigat, referri ac omni contumelia vacari debet. Estque cauendum, ne maior poena quam culpa, sit, et ne iisdem de causis alii plectantur, alii ne adpellentur quidem.* Fortitudo igitur, quae omnes animi perturbationes domat, in magistratu maximopere est necessaria, verum non minus est temperantia, in qua ornatus vitae et modestia continetur, quae, si in priuatis requiritur, et pleno ore probatur, eo magis publicas personas illustrat, quas ea constanter vti oportet.

CAPVT VIII

EST autem temperantia, ut ARISTOTELES docet, mediocritas circa voluptates corporis et dolores; proprie vero circa eas voluptates, quae gustu percipiuntur et tactu, ut in cibo potuque et rebus venereis, circa quas versatur intemperantia, quae est exsuperatio. Vnde Philoxenus, auctore ARISTOTELE, collum gruis optabar, ut maiorem voluptatem in epulis sentiret, quae maxime sensum tactus et gustus moueret. Vnde magis viruperanda est, quum sit nobis communis cum belluis, quae tactu delectantur et gustu; odore autem non per se; sed per accidens. Vnde, quum id, quod est causa odoris, adsequuntur, non curant illum amplius, ut canes, qui feras odore inuestigant et aues. Sensus tactus et gustus, sunt magis materiales, quam ceteri. Gustus est discretius saporum, et tactus est communis et primus omnium sensuum quia omnia animalia habent tactum.

C 3

Circa

a) loco excitato §. 9.

c) libr. II. od. 10. v. 5.

b) Ibidem.

d) libr. VIII. de legibus, tom. II. operum, p. 862.

Circa voluptates animi non versantur temperantia; aut intemperantia, et in his, quae visu percipiuntur, non dicimur temperantes; aut intemperantes; nec his, quae percipiuntur olfactu. Interdum enim capiuntur voluptates ex odore florum; non tamen dicitur intemperantia. Relinquitur ergo temperantia et intemperantia versari circa quae gustu tactuque percipiuntur.

CAPVT X

COMPLECTITVR autem temperantia verecundiam, modestiam, ordinem, constantiam et ornatum. Temperantiam dicebant Stoici matrem omnium officiorum; intemperantiam vero omnium perturbationum. Modestia vero, vix dici queat, quantum magistratui adferat ornamentum, quae persuadet, vt nihil adpetamus, quod non sit adpetendum, vt pecunias: vt opes alienas. Nascitur enim ex hoc intemperato adpetitu depopulatio, ruinae, excursions: nascitur etiam libido, explendae voluptatis, a lege prohibita; nec vlla res est, quae magis offendant popularium animos; quam iniuria libidinis, vt supra: vt adulteria, et quae sunt eiusdem generis turpitudines, vt omnis violatio pudicitiae, quae ita custodienda est, vt nullum omnino libidinis vestigium in magistratu videatur adparere. Haec enim omnia et ab honestate vitae; et ab officii grauitate recedunt. Rerum autem omnium in magistratu auaritia turpissima est, quae et odium parit; et maximas soler importare calamitates et detrimenta. Gignit etiam peruersam opinionem integritatis, vt, quem cupidum pecuniarum intelligant, posse eum in causis iudicandis integrum esse, non putent. Pertinet quoque ad magistratum frugalitas et victus moderatio. Efficit enim, vt et potator in otio viuat; et quamdam prae se ferat opinionem honestatis; contra ei, qui deditus est remulgentiae et eluioni corporis, vires eneruantur. Fluctuat animus, voluptatum cupiditatibus immerfus explendarumque libidinum, quarum origo omnis est a ventre, et est ciuitati pestifera. Dignitate enim abiecta et contenta, res publica vnius principis intemperantia, inlicentia, luxuque tota dissoluitur. Hinc Solon Atheniensis praecclare legem tulit, quae iubebat, remulentum principem morte esse mulcendum, quum satius sit, vnum hominem in republica interire; quam in vno homine totam foedari rem publicam. Est igitur primum munus magistratus, se personam ciuitatis gerere, intelligere, debere. que eius dignitatem et decus omnibus in rebus et actionibus sustinere: seruare leges: iura describere, et, ea fidei suae commissa esse, meminisse. Nam, qui magistratum init, exuere statim se ipsum, debet, et

omne

omne suum studium et cupiditatem cum veste deponere, et publicam personam induere vniuersae ciuitatis, existimareque, publica instituta, priuata caritate, esse potiora. Oportetque magistratus animum in consulendo esse liberum: in iudicando liberio rem, vt ea dicat, quae sentiat: ea sentiat, quae, legibus confirmata, ad publicam vtilitatem referantur, seque totum ad commodum ciuitatis instruat et armet, pro quo, quoties opus sit, depraehietur, et neminem, nisi quantum fert communis ratio, extollendum, putet, deprimendum neminem. Sedeat publicus arbiter legumque interpret, nullam in partem, nisi quo illum illarum sanctitas vocat, declinaturus: existimet, sibi iustitiae defendendae gratia, quamuis graues, inimicitias esse subeundas; nec iniustitiam vnicum malum, vt SOCRATES adpellare solebat, iustitiae, quod maximum est bonum, anteponat. Nam qui amore; aut odio; aut spe; aut metu iudicat, is, ab amplissima dignitate sua recedens, iustitiae officia peruertit, et ciuitati non medio rem facit iniuriam, communi iure violato, quo quid potest esse acriori supplicio dignum? Magistratus enim partes sunt, omni via honestatem defendere, et decus publicum augere, providereque, ne quid domus, ne agri, siue sint illi publici; siue priuati, denique ne ciuitas omnis aliquo adficiatur incommodo: meminisse, ad vtilitatem ciuili s societatis, ad salutem omnium se esse constiturum, cuius quanto amplior est dignitas, tanto sunt delicta habenda grauiora, quippe, quum publico fungatur munere, delinquere sine publica ignominia non potest. Itaque a magistratu omnis adhibenda diligentia est, non solum, ne quid res publica capiat detrimenti; sed etiam multo magis, vt concordia, vt moribus, legibus, institutis crescat, nulla que pars sit, cui, debita cum diligentia, non consulatur. Atque ita suprema fastigia curanda sunt, vt infima non negligentur: quemadmodum in pulchro et praestanti corpore vultus quidem honesta munditia in primis curanda; sed ne capilli tamen vnguesque negligentius habendi sunt, quum parua labe magna saepe ornamenta foedentur.

CAPVT XI

ITAQUE oportet eum, qui rei publicae gubernacula moderatur, multiplici cura inuigilare; nec vna sola virtute esse contentum; sed virtutum omnium praestare genere, vt sit tamquam speculum quoddam honestatis clarum atque splendidum, quo se ceteri componant, ad bene sancteque viuendum. Itaque laudatur illud Themistocle decretum, quo magistratus a ludis arcebantur, ne res publica ludere ipsa viderentur. Etiam in eadem ciuitate consuetudo vetus diu tenuit, ne nimis

aditus

aditus esset in theatrum et scenam, nisi honesta modulantibus, quod ea de causa faciebant, ne, qui essent in spectaculo, magistratus parum honesti spectatores fierent. Est etiam magistratus munus, imbecillitatem contra potentiam, inopiam contra diuitias tueri atque defendere, ut, quum tora res publica eius sit commissa imperio, atque eius tradita custodiae, quod infirmius sit, id maiori praesidio tueatur, ut in urbium moenibus fieri solet, ubi, quae minus munita sunt, fortius defenduntur. Curandum est etiam magistratui, ut nihil excolatur; nisi virtus: nihil, nisi quod contra virtutem est, deprimatur. Maximam etiam laudem in magistratu sibi vendicat clementia, quae propria est praestantis et mansueri viri, et magis naturae nostrae imbecillitatem; quam legum severitatem; aut sceleris atrocitatem cogitantis. Nam acerbius punire nocentes, torquere, exercuciare, crudelissimi solent; iniurias autem moderate persequi, magni animi opus est, et supplicia ad suam mansuetudinem, non ad sceleris atrocitatem, referentis. Nescio tamen, an omnino obliuisci iniurias oporteat. Id enim in magistratu non probant; in priuatis tamen hominibus nihil magnificentius ducunt et salutaris. Cicero tamen ambigit, an post illatas iniurias satis sit poenitentia, ut, qui intulit, alias non audeat, et ceteri sint ad iniuriam tardiores. In principe vero, si sibi iniuriae factae sint, nihil est speciosius; quam ignoscere, si in ceteros, nihil perniciosius; quam negligere. Scelera enim negligenda non sunt, quae si praetereantur impune, nihil est, quod non ausura temeritas sit. Sed nec acerbius; quam ferat ratio humanitatis et magnitudo delicti, puniendum. Athenienses, quorum praecepta de vita praeclara sunt habita, vnde leges nostrae, tamquam de fonte, defluerunt, vel in grauissimo scelere clementiam adferebant, eo supplicio contenti, quod, etsi est leue, tamen eundem exitum habet, quem culeus. Cui est Phalaridis taurus incognitus; aut subscriptio Neronis? quorum alter eum, qui tam immane supplicium excogitasset, illo ipso in tauro necari iussit: alter, quoties esset ciuis mulcendus morte, dicere solebat, quam velle se ignorare litteras, ne alienae calamitati manum adponeret. Inuitus igitur ad damnationem hominis magistratus accedere debet, ut, quantum voluptatis capiat scelere comprimendo; tantum capiat doloris, quod in scelus inciderint, qui sunt puniendi. Denique nihil est, quod nos aequae diis pares faciat; quam clementia de qua ita

CLAVDIANVS ^{e)})

*nam quum vincamur in omni
Munere, sola deos aequat clementia nobis.*

CAPVT

^{e)}) de III. conf. Honor. v. 276.

CAPVT XII

SED summa officiorum magistratuum haec est: in primis proponat sibi deum, omni pietate colendum, quo iacto fundamento, quidquid superaedificauerit, nulla procella, nulla vis vniquam labefactabit. Iustitiam omnibus in rebus constanter seruet: bonos veros non despiciat, publicisque consultationibus admittat: omnia prudenter, iuste, fortiter atque temperate et modeste agat: crudelitati, libidini, omnibus flagitiis bellum indicat: publicae vtilitati inferuiat: legibus et acquirat semper, numquam pretio, gratia, libidine iudicet: ob rem iudicandam pecuniam non accipiat: omnem auaritiae suspicionem viter: caueat, ne quam in rem; aut quem in hominem aut immanior; aut propensior fuisse videatur. Denique, quidquid honestati repugnet, fugiat. Haec si praestiterit, summorum hominum, qui rei publicae praefuerunt, sequutus vestigia, ciuibus tranquillitatem et salutem pariet, et sibi gloriam non solum ingentem; verum etiam immortalem comparabit.

LIBER II

DE

MAGISTRATIBVS ROMANORVM

CAPVT I

DE SENATORIBVS

OFFICIA magistratuum iam, vti nobis videtur, satis plene exsequuti sumus, et vti iam, qui publicas personas gerunt, si non omnia, quae scripta sunt, saltem partem constanter custodirent, et tranquillitate et salute populorum, qui commissi sunt, diligenter exercerent! Restat, vt magistratuum veterum genera subnectamus. Sed prius operae pretium visum est, pauca cognitu dignissima de senatoribus, a certissimis excerpta auctoribus, praescribere: Senatores centum primus Romulus creauit, qui *patres* ab honore et eorum progenies *patricii* dicti sunt. Sunt, qui senatorum adpellationem a senectute emanasse dicunt, patresque teste PLVTARCHO^a) vocatos esse, quod liberorum patres essent; aut quod, qui non haberent, eos possent tamquam suos patres demonstrare; vel quod ipsi reliquae multitudini patroni, id est, defensores esse deberent. Quidam patres a Patroo^b) Arcade, qui studiosus

a) vit. Romul. tom. I. operum, p. 24.

b) PLVTARCHVS loc. excir. aduenam hunc, qui Euandrum sequutus esse, fertur, non *Patroum*; sed *πατρωνων*, *Patronem*, adpellat.

diosus fuit plebis inopiae subueniendi, adpellatos tradunt; alii ab aucto-
 ritate; alii a nobilitate; nonnulli a mansuetudine; siue ab aetate; DIONY-
 SIVS *Halicarnassensis* ^{e)} autem scribit, non posse satis adfirmari: an se-
 natores propter senectutem, an propter virtutem hoc cognomen habue-
 rint, quod et seniores, et optimos solebant *prisci senes* adpellare. Erant
 autem patres procul ab inuidia et arrogantia plebis, defensores et patro-
 ni instituti, iidemque principes ciuitatis dicti. Centum autem dunta-
 xat patres primo delegit Romulus, *siue quia is numerus satis erat; siue*
quia soli centum erant, qui creari patres possent. ^{d)} Verum post ictum
 foedus cum Tatio, duplicata ciuitate, centum alii ex Sabinis senatores
 additi sunt. ^{e)} Consilium vero Romulo de creandis senatoribus fuit,
 vt illis urbana negotia permitteret, quum ipse exercitum extra fines edu-
 ceret. Constituit autem Romulus senatum hac ratione: tribuum vnicui-
 que edixit, erant autem tribus tres Romuli tempore, vt trinos viros de-
 ligeret, qui prudentissima aetate et generis nobilitate excellerent; post
 hos autem nouem viros. Etiam curiis singulis imperauit, trinos ex pa-
 tribus deligere, posteaque nouem primis, a tribubus electis, addens
 nonaginta, quos curiae triginta suffragiis praetulerant, eoque, quem
 ipse elegerat, duce addito, centum consiliorum numerum expleuit. ^{f)}
Consilium autem hoc, vt DIONYSIVS ^{g)} tradit, Si Graece interpre-
tari velis significat $\sigma\epsilon\sigma\tau\alpha\lambda\omega\nu$, id est senatum; atque ita a Romanis adpel-
latum est. Senatoribus autem Romulus honorem potestatemque talem
 adtribuit, vt de omni re, quae spectaret ad regnum, cognoscerent, at-
 que suffragium ferrent, et, quod visum maiori parti esset, id vinceret;
 quod ex Laconibus Romulus transfulit, neque enim domini erant Lace-
 daemoniorum reges, agendi, quidquid vellent; sed publicae administra-
 tionis omnis potestas penes senatum erat. ^{h)} Postea vero senatui, a
 Romulo constituto, Tarquinius Priscus centum item senatores addidit, ⁱ⁾
 qui perfectae in bello virtutis, et in pace prudentiae erant. Ita trecento-
 rum senatorum numerus existit; verum, quos Tarquinius Priscus le-
 git; *minorum gentium* adpellati sunt. Pulsis autem regibus, quum esset
 imminutus senatus: Brurus consul, ^{k)} primoribus equestris gradus in pa-
 tres electis, trecentorum summam expleuit. ^{l)} Omnes autem, praeter

c) *antiquit. Rom. libr. II. p. 86.*

Adde FLORVM *libr. I. cap. I. §. 15.*

LIVIVM *libr. I. cap. 3.*

d) *vid. LIVIVM libr. I. cap. 8.*

e) *conf. DIONYSIVS Halicarnassensis, libr. II. p. 3:*

f) *ita DIONYSIVS loc. excit. p. 86.*

g) *loco excitato.*

h) *vid. eundem, p. 87.*

i) *apud LIVIVM libr. I. cap. 35.*

k) *vt alii volunt, P. Valerius Po-*

l) *vid. DIONYSIVM Halicarnass-*

libr. V. p. 287.

ter eos, qui a Romulo et Tarquinio lecti sunt, *patres conscripti* dicti sunt; ^{m)} lectos vero senatores a Romulo *maiorum gentium*; quos autem Brutus legit, *minorum gentium* fuisse adpellatos, scribit TACITVS ⁿ⁾ Adsciti in patres et aduenae, ^{o)} ut ex Regillo Claudii, ex Tusculo Porcii, ex Alba Iulii, e Camerio Coruncanii; itemque ab Etruria et Lucania post auctum imperium, quoniam nunquam peregrinae virtutis romana dignitas clausa fuit. Lecti in patres Balbi ex Gadibus Hispaniae, Cornelii ex Gallia; denique ex omnibus gentibus viri singulares in nomen romanum coaluerunt. ^{p)} Diuus Augustus plerosque in patres legit, et post eum Diuus Claudius atque alii Augusti elegerunt, et prius dictator Caesar lege Cassia senatores legit. ^{q)} TACITVS ^{r)} scribit, Aeduos ex Gallia primos in vrbe senatorum ius adeptos, darumque id foederi antiquo, qui soli Gallorum fraternitatis nomen cum populo romano usurpant. Tandem Diuus Constantinus, quoniam patres erant exhausti, pace et bello claros, tantummodo vndique coadunatos, legit in patres. Ex senatoribus *pedarii* dicebantur, qui nondum maioribus honoribus functi, non curru; sed pedibus ibant in curiam; qui vero curulem magistratum gessissent, supra sellam in curru confidebant, quum in senatum veherentur: vnde sella *curulis* dicta; licet aliqui a curuitate pedum illam adpellari velint. Senatores, qui in postremis scripti erant, non rogabantur sententias; sed quas principes dixerant, in eas descendebant.

D 2

Inde

m) Cuius adpellationis originem nonnulli ad Iunium Brutum transeunt, quod is, senatu pulsis regibus imminuto, praecipuos ex equestri ordine inter *patres conscriptos*, hacque cooptatione senatum suppleuerat.

n) *libr. XI. annal. cap. 25.* Si TACITI verba cum LIVIO *libr. I. cap. 35.* comparamus, adparet, iam a Tarquinio Prisco lectos nouos centum senatores *minorum gentium*, ut illos a Romulo constitutos, *maiorum gentium* esse adpellatos, nisi quod dicere velimus, nouis senatoribus a Bruto adlectis, illos, quos Tarquinus Priscus addidit, itidem tractu temporis *maiorum gentium* dictos, adpellationemque *minorum gentium* iis tantummodo, quibus Brutus se-

natum suppleuit, eo aeuo relictam fuisse.

o) vid. TACITVM *libr. XI. annal. cap. 24.*

p) Id quod sub imperatoribus per *triumuiros senatus* legendo factum, vt ex SVETONIO *vit. Aug. cap. XXXVII.* patet. Legebatur senatus primis temporibus a regibus, hisque expullis, a consullibus; vt ex DIONYSIO *Halicarnassensi libr. II. p. 85.* et LIVIO *libr. I. cap. 8.* patet. Anno vrbs conditae CCCX. munus hoc, senatores legendi censoribus commissum est, vt satis constar. *Triumuiroi* itaque *legendo senatus* succensores quasi erant, vt obseruat TORRENTIVS *not. ad excitat. SVETONII locum.*

q) *libr. excis. cap. XXV.*

XXVIII DE MAGISTRATIBVS

Inde dictum est: *caput sine lingua pedaria sententia est*. Quum vero fenatores vniuersi sententiam pedibus ferebant, *discessio* dicebatur. Sed, his paucis de senatoribus congestis, quod ab re alienum visum non est, iam magistratuum genera exsequi, tempus admonet, sumeturque initium a consularu, quod is magistratus dignitate caeteros praestabat; non autem quod vetustate praeferi debeat. ¹⁾

CAPVT II

DE CONSVLIBVS

CONSULES auctore POMPONIO, iuris consulto, dicti sunt, quod plurimum rei publicae consulerent; ²⁾ consulere autem providere est; PLVTARCHVS ³⁾ tamen a Conso, secretorum deo ⁴⁾ adpellatos, scribit. VARRO ⁵⁾ consules dici voluit, quod consulerent populum et senatum. ACCIYS ⁶⁾ tamen ait: *qui recte consulat, consul fiat*. QVINCTILIANVS, ⁷⁾ consules a consulendo; vel iudicando dictos tradit. Nam et hoc *consulere* veteres vocauerunt: vnde adhuc remanet illud: *rogat, boni consulas*, id est, bonum iudices. Ideo autem bini consules annuusque eorum magistratus constitutus est, ne, si vnus; quum in eo summa esset potestas, in

r) Quae hic sequuntur, a nostro auctore ad codicis marginem scripta erant. Quid sit magistratus, operae pretium, ostendere, videtur. Magistratus dignitas dicitur; verum magistratus aut personam ipsam demonstrat, vt, quum dicimus: magistratus iussit; aut honorem, vt, si dicamus: Caesari datus est magistratus. VLPIANVS digestis secundo, inquit, magistratus est vel is, qui in potestate aliqua sit, vt puta proconsul; vel praetor; vel qui prouincias regunt. Omnino ii dicuntur esse in magistratu, qui per imperia potentiores sunt, quam priuati. Magistrare enim regere et moderari significat. Sunt, qui scribunt, magistratum per deriuationem a magistro adpellari; magister autem, vt vult PAVLLVS de verbor. significatione, is dicitur, cui praecipue cura rerum incumbit, et qui magis; quam ceteri di-

ligentiam et sollicitudinem rebus, quibus praest, debet. TACITVS libr. XII. annal. cap. 64. inter magistratus tantum recenset quaesturam, aedilitatem, tribunatum, praeturam, consularum.

s) leg. II. §. 16. π. de orig. iur. Adde FLORVM libr. I. cap. 0. §. 3. et ISIDORVM orig. libr. VIII. cap. 3. p. 1045 auctor. lat. linguae, ed. GOTHOPREDI.

t) vit. Romul. tom. I. oper. p. 25.

u) vid. GISE. CYPERVM Harpocrat. p. 27. et MARC. ZVERIVM BOXHORNIVM quaest. Rom. XXXX. tom. V. thes. ant. Rom. GRAEVII, p. 967.

x) de lingu. lat. libr. III. cap. 14. p. 15. auctor. lat. ling. ed. GOTHOPREDI.

y) apud VARRONEM loc. exciit.

z) libr. I. institut. orator. cap. 6.

in superbiam dominationemque se conuerteret; neue diuturniori imperio insolecerent, id est, ne mora; aut solitudine talis magistratus corrumperetur; ^{a)} dicerentur vero consules Graece, ut vult DIONYSIVS, *συμβελοι* siue *προβελοι*, quod *συμβελην* Graeci, Romani *consilium* vocent. *Υπατοι* etiam alioquin nominati sunt a Graecis, ob magnitudinem potestatis, quod et omnibus imperarent, et supremam dignitatem haberent. ^{b)} Consulibus enim reliqui omnes magistratus parebant, excepto tribuno plebis. Tribunitia enim dignitate consulari ius imminutum est, cessante grauitas optimatam, et inualuit multitudinis. Primi consules fuerunt L. Tarquinius Collatinus et L. Iun. Brutus, quorum annus quinque consules habuit. In locum enim Tarquini Collatini, quem, exhonoratum, Brutus collega eiecit, P. Valerius suffectus est. ^{c)} Deinde, quum Brutus in bello mutuis cum hoste vulneribus cecidisset, in eius locum Sp. Lucretium subrogauerunt, ^{d)} qui morbo, antequam idem annus terminaretur, absumtus est, in cuius locum Mareum Horatium Puluillum suffecerunt. ^{e)} Viginti quinque consules in vnum annum fuisse traduntur, Commodio imperante. Consul maior natu diu primum locum vendicauit, qui honor a P. Valerio in Lucretium, Lucretiae patrem, in Bruii locum suffectum, primum obseruatus est. Nam Valerius ei quod grandior annis esset, primo loco cedens, fasces tradidit; postea vero diu talis honoris obseruatio permanit. *Sed, postquam soboles necessaria ciuitati visa est, ad prolem populi frequentandam praemiis atque inuitamentis usus fuit, tum antelati quibusdam in rebus, qui uxores quique filios haberent, senioribus, neque uxores; neque liberos habentibus. Sic capite septimo legis Iuliae priori, ex consulibus fasces sumendi, potestas siebat non, qui plures annos natus esset; sed, qui plures liberos; quam collega in potestate, haberet; aut bello amisisset. Sed si par utriusque numerus liberorum esset, maritus; aut qui in maritorum numero fuisset, praeferebatur. Si vero ambo et mariti; et patres totidem liberorum essent, tum ille pristinus honor instaurabatur.* ^{f)} Consulium alterum duodecim secures praecedebant; alterum vero duodecim ministri, virgarum tantum habentes fasces; factis tamen vicibus, singulis mensibus securibus potiebantur. ^{g)} Iulius autem Caesar antiquum referens

D 3

morem,

^{a)} vid. FLORVM *libr. I. cap. 9. §. 2.*

^{b)} conf. CICERO *orat. pro Sext. cap. XXX.*

^{c)} vid. LIVIVM *libr. II. cap. 2.* et DIONYSIVM *Halicarnassensem libr. V. p. 287. sq.*

^{d)} leg. LIVIVM *libr. II. cap. 8.*

^{e)} *ibid.*

^{f)} verba haec sunt GELLII *libr. II. no. Atticar. cap. 15.*

^{g)} vid. DIONYSIVM *Halicarnassensem libr. V. p. 278.*

morem, instituit, ut, quo mense faeces consul non haberet, accensus ante eum iret, lictor pone sequeretur. ^{h)} Factum est autem, ne uterque consul eodem tempore secures haberet, ne viderentur pro vno rege duo facti, quod mentum civibus auxisset. ⁱ⁾ P. autem Valerius, Bruti collega constituit, ut, quum extra urbem essent consules, securibus vterentur; in urbe vero tantum fascibus virgarum ornarentur. ^{k)} Caeterum idem L. Valerius Publicola consulum secures a baculis seiuaxit, submissisque populo fascibus, in concionem processit, ^{l)} idque a consulibus postea observatum, ad PLVTARCHI ^{m)} memoriam peruenit. Verum virgarum faeces, cum securibus adligati, praeferebantur, ut ostenderetur, non oportere magistratus iracundiam promptam esse ac dissolutam, nam virgarum dissolutio mora et tarditate iram frangebat et impetum moderabatur. Sed quoniam malitia partium medicabilis est; partim curari non potest, virgae, quod mutari poterat, corrigebant; secures vero, quod emendari non poterat, abscindebant. A consulibus ad populum prouocationem reis esse, Publicola constituit. ⁿ⁾ Sed caeteri quoque magistratus, in quorum manu imperium erat, ut praetorum, censorum, qui *maiores magistratus* dicebantur, quique comitiis centuriatis fiebant, ut minores curiatis, vocationem habebant. Consules reficiendi fiebant et quoties vellet, populo ius erat, quoad bellum in Italia esset. Postquam Flaminius, ter consul, ad Transimenum cecidit, consul alter ex plebe primus factus L. Sextius ^{o)} Furio Camillo quintum dictatore, qui in agro Albano Gallos iterum fudit fugauitque; DIONYSIUS tamen tradit, ex plebis beneuolis ^{p)} primum C. Iulium, secundo deinde anno Sp. Furium ^{q)} ex plebeis consulem factum, cum Caesone Fabio iterum. Consules designati gratias de more populo agebant; ^{r)} Paullus vero Aemilius consulatu, quo bellum aduersus Perseum gessit, populo gratias

non

h) vid. SVETONIUM *vit. caesar.* cap. XX.

i) id testatur DIONYSIUS *Halicarnassensis loc. excit.* p. 278.

k) conf. LIVIUM *libr. XXIII. cap. 9. libr. X. cap. 59.*

l) vid. eundem *libr. II. cap. 7.*

m) *vit. Poplicolae tom. I. operum,* p. 102.

n) conf. LIVIUS *libr. II. cap. 8.* DIONYSIUS *Halicarnassensis. libr. V. p. 292. edit. sylburg. VALERIUS MAXIMVS libr. III. cap. I.*

o) teste LIVIO *libr. VI. cap. 42.* Factum id anno V. C. CCCLXXXVII.

p) DIONYSIUS *Halicarnassensis libr. VIII. p. 557.* non dicit C. Iulium plebeium fuisse; sed φιλοδομοτιχόν, qui ex patriciis plebi prae ceteris fauebat, eiusque gratiam sibi conciliare studebat.

q) *libr. VIII. p. 559.* vbi vero Sp. Furius non ex plebe; sed a plebe consul factus dicitur.

r) vid. OVIDIUM *ex Pont. libr. III. eleg. 4. v. 35.*

non egit, quod caussa populi esset creatus. ^{s)} Consulatum praeter legem adhuc adolefcentes adepti sunt, Coruinus, Seipio vterque, Pompeius magnus, Dolabella, Caesar, Augustus. ^{t)} Quum ante tricesimum annum consulatum gerere non liceret, ^{u)} consulatu, non expleto anno, quum adhuc duo menses ad tempus annum restarent, Marcus Fabius se abdicauit, posteaquam a victis Etruscis rediit, vasto vulnere laborans, lectuloque relatus. Consul primus externorum atque etiam in oceano genitorum Balbus Cornelius factus est, et quidem maior consul, quem honorem maiores Latio quoque negauerunt. Consul vno die tantum fuit Caninius Reitus C. Caesare dictatore: quare urbane dictum est a CICERONE: ^{x)} *vigilantem habuimus consulem Caninium, qui in consulatu suo somnum non vidit.* Hunc MACROBIVS ^{y)} Caninium *Reuilum* ^{z)} non Reitum adpellat. C. item Scruilius vno tantum die consul fuit: quare Votacilius Pytholaus dixit: *ante Flamines: nunc consules diales fiunt.* Vitellii quoque tempore Roscius Regulus vno die tantum consulatum finiuit. Consulatum alter senatum conuocare non poterat. Quum aliqua res ad senatum referebatur, consules, qui praesidebant, primum designatos consules super ea re sententiam rogabant. ^{a)} Ordo autem rogandi sententias in senatu varius fuit. Alias primus rogabatur is, qui a censoribus *princeps senatus* lectus fuisset; ^{b)} alias, qui designati consules erant; aliquando consules, studio; vel necessitudine ducti, extra ordinem, quem volebant, primum rogabant. ^{c)}

CAPVT

s) narrat id fuisse PLVTARCHVS *vir. L. Pauli Aemilii, tom. I. operum, p. 260.*

t) Inde post hoc aeuum in fastis et legum subscriptionibus passim occurrit: CONSOLE, NOBILISSIMO PVERO. Conf. IAC. GYTHERIVM *de offic. dom. Aug. libr. I. cap. 12. et NORISIVM conotaph. Pisan. diff. II. cap. 2.*

u) ex CICERONE *Philipp. V. cap. 17.* colligitur, fuisse annum tertium et quadragesimum consulatu suscipiendo destinatum. *Quid Macedo, inquit, Alexander, nonnae tertio et trigesimo anno mortem obiit, quae est aetas nostris legibus decem annis minor; quam consularis.*

x) *libr. VII. ep. 30. ad familiar. §. 5.*

y) *libr. II. cap. 2. saturn.*

z) seu, vt in aliis editionibus est: *Reuilium, Rebilium.* Eius mentionem quoque faciunt CAESAR *de bell. Gall. libr. VII. cap. 83. libr. I. de bell. ciuil. cap. 26.*

a) vid. GELLIVM *libr. III. cap. 10.* id quod et praeter CICERONEM *libr. VIII. ep. 4. ad famil.* ex TACITO de Druso et ex SALLVSTIO de Syllano consulibus liquet.

b) conf. GELLIVM *loc. excipit. et libr. XIII. cap. 7.*

c) vid. LIVIVM *libr. V. cap. 20. SVETONIVM vir. Caes. cap. XXI. et vit. Aug. cap. XXXV.*

DICTATOR quia *dictus* esset, adpellatus est, quoniam, quum a populo; aut senatu deligi non posset, alter consulum; aut imperator, progressus ad populum, quem censeret, dictatorem, dicebat. Alii dictatorem adpellari tradiderunt, quod non populi suffragio; aut adfensu; verum; quod is censeret, imperaret: siquidem iussu magistratum *ἐπιτάγματα* Graeci, Romani *edita* vocant. ^{d)} MARCVS autem VARRO^{e)} dictatorem adpellari scribit, quod a consule *dicebatur*, cuius dicto audientes omnes essent. DIONYSIVS^{f)} vero vult, dictatorem dici siue propter potestatem iubendi dictandique, quid veller; siue propter eam, quae tunc fiebat, dictionem: quandoquidem non a populo magistratum inuentum more patrio dictator habiturus erat; sed ab vno viro dictus. Hunc magistratum Romanos a Graecis accepisse, idem DIONYSIVS^{g)} scribit, qui, tyrannicas potestates nominibus decentioribus velare soliti, alii, vt Thessali *ἀρχῆς*, alii, vt Lacedaemonii *ἀγεσῶς* dictatores adpellabant. LICINIVS vero, ^{h)} dictatorem ab Albanis Romanos accepisse, tradit, quod illi primi post Amulii Numitorisque mortem, deficiente regia cognatione, annuos creauere magistratus, potestatem habentes eandem, quam reges antea, vocaueruntque eos *dictatores*. Dictatoris creandi mentio, vt vult LIVIVS, ⁱ⁾ primum Romae orta est, quo tempore per ludos a Sabinorum iuuentute per lasciuiam scorta rapta sunt, et, concursu hominum facta, rixa ac prope praelium fuit, paruoque initio ad rebellionem spectare res videbatur. Supra belli latini metum id quoque accesserat, quod triginta iam coniurasse populos, concitante Octauio Manilio, satis constabat. Sed nec quibus factus consulibus; nec quis primus dictator sit creatus, satis constat Luidio; se tamen apud veterrimos auctores, Titum Largium Flauum ^{k)} primum dictatorem; Sp. Cassium, magistrum equitum creatum inuenisse, adserit, ^{l)} legemque fuisse, vt consularis dictator legeretur.

d) vid. DIONYSIVM *Halicarnassensem* libr. V. p. 336.

e) libr. III. de ling. lat. cap. 14. p. 15. auctor. lat. lingu. GOTHOFREDI.

f) loc. *excitato*.

g) Ibid. p. 337.

h) vt itidem DIONYSIVS *Halicarnassensis* obseruat.

i) libr. II. cap. 18.

k) Auctor noster hunc dictatorem vocat *Largium*, DIONYSIVM *Halicarnassensem* sequutus apud quem libr. V. p. 325. sq. est *Λαρκίος* LIVIVS loc. *excitato* habet: *Lartius*.

l) loc. *excitato*.

retur. Eo magis adducitur LIVIVS, vt credat, Largium, qui consularis erat, potius; quam Manium Valerium M. filium, Volefi nepotem, qui nondum consul fuerat, moderatorem et magistrum consilii adpositum, quia, si maxime ex ea familia dictatorem legi voluissent, patrem multo potius; M. Valerium, spectatae virtutis consularem virum, legissent. ^{m)} DIONYSIVS ⁿ⁾ quoque Titum Largium primum dictatorem fuisse, adserit. Numquam vero dictator, nisi in periculissimis rei publicae casibus, ^{o)} creari solebat, ac sex mensibus dictatura terminabatur; ^{p)} Camillo tamen in annum prorogata est. ^{q)} Nec licebat dictatori, vt equo, quaedam enim vetus lex prohibuit, siue quod maiores vires inesse, ac pedes manusque conferere arbitrentur, et praeter hoc imperatorem, in phalange esse, oporteret; nec locum deferere; siue quoniam ad alia omnia tyrannica magnaue esset principatus illius potentia, vt in hoc adpareret, dictatorem, nolente populo, indigere. ^{r)} Fabius tamen maximus, creatus dictator contra Hannibalem, a senatu petiit, vt sibi, dictatori, vt equo liceret, quod concessum est. ^{s)} Dictatoris potestate in consularu primus Opimius functus est. Minutius pari auctoritate cum dictatore Fabio imperium egit, quod Romae antea nulli contigerat. Deinde post Cannensem cladem hoc iterum actum. Nam, quum in castris praefisset dictator Marcus Iunius, ^{t)} et in vrbe opus esset, ordinem senatorium repleri, quod multi

III

m) M. Valerium tamen primum dictatorem fuisse, FESTVS scribit, *de verbor. signif.* p. 348. *auctor. lat. lingu.* GOTHOFREDI. Adde STEPH. VINAND. FIGHIVM *annal.* ad ann. v. c. CCLIII.

n) *libr. V. p. 336.* vbi tamen primi dictatoris creatio non, vt apud LIVIVM ad ann. v. c. CCLIII. sed ad annum CCLVI. refertur.

o) Exempla vide apud LIVIVM *libr. III. cap. 26. libr. VII. cap. 9.* Postea et ob alias causas dictator dictus fuit, nimirum comitorum habendorum, causa, apud LIVIVM *libr. VIII. cap. 22. libr. VIII. cap. 7.* item: vt senatus legeretur, teste eodem *libr. XXIII. cap. 22.* vt quaestio institueretur, *libr. VIII. cap. 26.* Iudi instaurarentur, *libr. VIII. cap. 40.* et propter clauum figendum *libr.*

VII. cap. 3. libr. VIII. cap. 18.

p) vid. DIONYSIVM *Halicarnasensem loc. exciit.* et CICERONEM *de legib. libr. III. cap. 3.*

q) apud LIVIVM *libr. VI. cap. 1.* Prorogata quoque dictatura *Papirii Cursori*, in summa reipublicae necessitate. Conf. FIGHIVM *annal.* ad ann. v. c. CCCXXVIII.

r) Causas, quare dictatori equum ascendere haud licitum fuerit, indicat PLVTARCHVS *vit. Fab. Maximi*, p. 175.

s) vid. PLVTARCHVM *loc. exciit.* et quae de M. Iunio Perra tradit LIVIVS *libr. XXIII. cap. 14.* Ex hoc discimus, dictatorem ad populum ferre debuisse, vt equo vt ipsi liceret.

t) vid. LIVIVM *libr. XXII. cap. 57. et 59. libr. XXIII. cap. 32*

E

XXXIII DE MAGISTRATIBVS

in bello senatores ceciderant: alterum dictatorem creauerunt Fabium Buteonem. ^{a)} Hic posteaquam ad bellum exiit, numerum hominum recensuit, ac senatores in dentortuorum locum suffecit, eodemque die lictores dimittens, sese inter turbam admiscuit et ad negotia peragenda cum suis dispensatoribus, vt priuatus in forum sese contulit. LIVIUS ²⁾ vult, hunc Fabium Buteonem sine magistro equitum dictatorem dictum, ad legendum senatum, a C. Terentio, qui ad id ex Apulia, relicto ibi praesidio, accitus est. Lectis autem centum septuaginta septem senatoribus, cum ingenti adprobatione omnium extemplo se magistratu abdicasse. Hortensius, quo tempore plebs in Ianiculum secessit, dictator factus, plebe reuocata, in eodem magistratu expirauit, ³⁾ quod nulli dictatori antea contigerat. Dictator ex plebe primus fuit C. Marcius Rutilius, ²⁾ et eius magister equitum ex plebe primus Plautinus. A dictatore nulla erat prouocatio; ²⁾ neque vllum vsquam, nisi in cura parenti, auxilium; nec poterat dictator extra agrum romanum dici. ^{b)} Ager autem romanus Italia terminabatur. Silentio vero noctis ^{c)} dictator dicebatur. Dictatorem Quintum Fabium Maximum populus creauit, ^{d)} quod ad eam diem numquam factum fuerat. EUTROPIVS, ^{e)} dictatorem creatum, adserit nono anno post exactos reges, quum gener Tarquinii, ad iniuriam foceri vindicandam, ingentem collegisset exercitum.

CAPVT IIII DE MAGISTRO EQVITVM

MAGISTER equitum primus fuit Sp. Cassius, ^{f)} Largio primo dictatore. Dictator enim sine magistro equitum non creabatur, ^{g)} apud quem eo officio magister equitum fungebatur, quo Tribuni ce-

a) apud LIVIUM *libr. XXIII. cap. 22.*

x) *loc. excitato.*

y) vid. LIVIUM *epit. XI.*

z) conf. LIVIUM, *libr. VII. cap. 37. factum id anno v. c. CCCLXXXVII.*

a) leg. eundem, *libr. II. cap. 29.* Id tamen postea abrogatum est, *libr. III. cap. 54.*

b) testatur id idem scriptor *libr. VIII. cap. 23. libr. XXVII. cap. 5.*

c) *ibid. libr. VIII. cap. 38.*

d) Creabatur Q. Fabius Maximus Verrucosus *prodictator* a populo anno v. c. DXXXVI. Vid. LIVIUM *libr. XXII. cap. 8.* Aliquando etiam populus significabat, quem dictatorem a consule dici velle, id quod A. Fuluii Flacci exemplo constat. Conf. LIVIUM *libr. XXV. cap. 5.*

e) *libr. I. cap. II. §. I.*

f) ann. v. c. CCLIII. vt. est apud LIVIUM, *libr. II. cap. 18.*

g) vid. LIVIUM, *libr. IIII. cap. 26.*

rum apud reges, et demum praefectus praetorio apud imperatores, Magistri equitum potestati ita omnes subiiciebantur, milites, ^{h)} vt populus dictatori. Primus magister equitum ex plebe C. Plautius fuit. ⁱ⁾ Sine magistro equitum Fabius Buteo dictator factus est. ^{k)} Dicitur esse magister equitum, vt vult VARRO, ^{l)} quod summa potestas eius in equites et accensos erat.

CAPVT V DE PRAETORE

PRAETOR adpellatus est, quod praerit in iure et exercitu. Praetor autem tunc Romae creari coeptus, quum consules, belli causa, extra urbem euocarentur; nec esset, qui in ciuitate ius dicere posset. ^{m)} Hic primo *urbanus* adpellatus est, eo, quod in vrbe ius redderet. Post aliquot vero annos, non sufficiente vno praetore, quod multa turba etiam peregrinorum in urbem conueniret, creatus est alter praetor, ⁿ⁾ qui *peregrinus* adpellatus est, quod plerumque inter peregrinos ius diceret. Capta deinde Sardinia, et mox Sicilia, et Hispania, ac Narbonensis prouincia, totidem praetores, quot prouinciae in ditionem uenerant, creati sunt, partim, qui urbanis rebus; partim, qui prouincialibus praecessent. ^{o)} Deinde Sulla quatuor praetores adiecit, ^{p)} qui de quaestionibus publicis, a se constitutis, veluti de falso: de parricidio: de sicariis, iudicarent. Deinde C. Caesar item duos addidit. Ita duodecim

E 2

praet-

h) conf. LIVIUM *libr. III. cap. 27.* et VARRONEM *de lingua lat. libr. III. cap. 14.*

i) apud LIVIUM *libr. VII. cap. 17.*

k) *Id. libr. XXIII. cap. 23.*

l) *loc. exciit.*

m) ad hanc praetoris creandi causam accedebat alia, quam LIVIUS *libr. VII. cap. 1.* significat, nimirum, vt patriciis solatium esset propter concessum plebi alterum consularum.

n) Anno V. C. DX. vid. LIVIUM *epit. XVIII. et l. 2. §. 28. de orig. iur.*

o) *leg. II. §. 32. de orig. iur.* et LIVIUM *epit. XX.* Praetores hi quoad prouincias Sardiniam et Siciliam ao. V. C. DXXXVI. quoad Hi-

spanias ao. DLVI. creati sunt. De lege Bebia, ao. V. C. DLXI. lata, qua constitutum fuit, vt alternis annis quatuor duntaxat praetores crearentur, duo in vrbe, reliqui duo propter prouincias, videndus est LIVIUS *libr. XXX. cap. 44.* Ann. DCVI. quaestiones perpetuae, quum instituerentur, sancitum est, vt quatuor hi praetores in vrbe manerent ac ius dicerent, finitoque magistratus sui anno in prouincias proficiscerentur.

p) alii duos tantum praetores a Sulla additos esse, dicunt; nec desunt, qui iam Sullae temporibus decem praetores existisse volunt. I. II. §. 32. *de orig. iur.*

XXXVI DE MAGISTRATIBVS

praetores creati sunt. q) Diuus deinde Augustus XVI. praetores constituit, quibus Diuus Claudius duos adiecit, qui de fidei commissionibus ius dicerent, r) et quibus vnum Titus, imperator, detraxit; Diuus vero Nerua vnum adiecit, qui inter fiscum et priuatos ius diceret. s) Ita decem et octo praetores in ciuitate ius dicebant, qui quotiens proficiscerentur, relinquebatur vnus, qui ius diceret, in vrbe, qui *praefectus urbis* vocabatur. Habebat praetor lictores et fasces more consulari; in hoc autem differebat, quod praetorem sex lictores cum fascibus praebant; consulem vero duodecim. t) Iisdemque auspiciis, quibus consules, praetor creabatur: vnde, si quis minor dignitate praetorem vidisset, equo desiliebatur, honoris causa, caputque adaperiebat, et femita cedebar. Praetorem etiam veteres omnem magistratum adpellauere, cui pareret exercitus: vnde *praetorium tabernaculum* eius, et *porta praetoria*, et *praefectus praetorio*. Obtinebat praetor secundum locum post consules, quorum etiam *collega* dicebatur. Praetores ex edictis suis perpennis, lege Cornelia, ius dicere coeperunt; eorum vero comitia arbitrio senatus haberi solita sunt. Quoniam aciori ambitu exarserant, Nero composuit, tres, qui supra numerum perebant, legioni praeficiendo. Praetor primus ex plebe Philo u) factus est, C. Sulpitio et P. Aelio consulibus.

CAPVT VI
DE TRIBVNIS PLEBIS

TRIBVNI plebis creati coepti sunt sexto decimo anno post exactos reges, ut scribit EUTROPIVS. x) POMPONIVS tamen, Iure consultus, ait, fuisse anno fere decimo septimo post reconciliatam plebem patribus, quae propter graues nexu, duce Sicinio, in montem sacrum trans Anienem, tribus ab vrbe millibus passuum distantem, a patribus secessit, licet Piso secessionem factam velit in Auentinum. y) Est autem reconciliata plebs patribus per Menenium Agrippam. Hic et

q) paullo post etiam quatuordecim ac deinde sexdecim. Conf. LIPSIUM *de magistrat. pop. Rom. cap. X.*
r) l. II. §. 32. *de orig. iur.*
s) Ibid. Lapso deinde imperio, imminutus quoque sensim fuit praetorum numerus, adeo, ut Valentiniani et Marciani temporibus tres duntaxat essent. l. II. *cod. de offic. praet.*

t) vid. VALERIVS MAXIMVS *libr. I. cap. I.*

u) Q. Publilius Philo, ao. v. c. CCCCXVII. vid. LIVIVM *libr. VIII. cap. 15.*

x) *libr. I. cap. 12.*

y) vid. LIVIVM *libr. II. cap. 32.* CICERONEM *pro Cornel. cap. I.*

et facundia praestabat; et plebi quod inde oriundus erat, carus intro-
missus in castra prisco illo dicendi horrido modo nihil aliud; quam hoc
narrasse fertur: ²⁾ *tempore, quo in homine, non, ut nunc, omnia in
vnum consentiebant; sed singulis membris suum cuique consilium, suus
sermo fuerat, indignatas reliquas partes, sua cura, suo labore ac mini-
sterio ventri omnia quaeri: ventrem, in medio quietum, nihil aliud;
quam datis voluptatibus frui. Conspirasse inde, ne manus ad os cibum
ferrent; nec opus acciperent datum; ³⁾ nec dentes conficerent. Hac ira
dum ventrem fame domare vellent, ipsa vna membra totumque corpus ad
extremam tabem venisse. Inde adparuisse, ventris quoque baud segne
ministerium esse; nec magis ali; quam alere eum reddentem in omnes
corporis partes hunc, quo viuimus vigemusque, diuisum pariter in venas
maturum, confecto cibo, sanguinem.* Hinc comparando, quod intesti-
na corporis seditio similis esset irae plebis in patres, fleēt mentes homi-
num. Agi deinde de concordia coeptum concessumque in conditiones,
vt plebis sui magistratus essent sacrosancti, quibus auxilii latio aduersus
consules esset; neu cui patrum capere eum magistratum liceret. Ita
tribuni plebis creati duo, C. Licinius et L. Albinus. Hi tres collegas
sibi creauerunt. In his Sicinium fuisse, tradunt, seditionis auctorem:
de duobus, qui fuerint, minus conuenit. ^{b)} *PLVTARCHVS* ^{c)}
quoque duos primo factos tribunos tradit, Iunium Brutum et Sicinium
Bellunum, quos secessionis duces plebs habuerat, cum quo CICERO, ^{d)}
TVDITANVS ^{e)} et *POMPONIVS ATTICVS* ^{f)} conueniunt. Factum
hoc autem Au. Verginio Tricoſto et T. Verurio Ceturino consulibus,
anno decimo septimo post exactos reges. Tribuni vero tribunitiis comi-
tiis creati coepti sunt, Appio Claudio et Quinctio consulibus. ^{g)} Rogatio
lata est a Volerone, tribuno plebis. Numero etiam tunc additi tres, per-
inde ac duo antea fuerint, vt *PISO* est auctor, ^{h)} qui tribunibus quoque
nominat, S. Sicinium, L. Numitorium, Marcum Duicilium, Sp. L.
Meciliun; trigesimo vero Sexto anno a primis tribunis decem tribuni
E 3 creati

²⁾ LIVIUS *ibid.*

^{a)} Ita in manuscripto. In LI-
VII editionibus legitur: *nec os acci-
peret datum*, et recte quidem.

^{b)} haec omnia ex LIVIO *loc. ex-
cit.* ad verbum fere haust noster
auctor.

^{c)} *vit. C. Marc. Coriolani, tom. I.
operum, p. 216.*

^{d)} *fragm. orat. pro Cornel. tom.
III. orat. eius, part. 2. p. 968. ed.
GRAEVII.*

^{e)} apud ASCONIVM *Pedian. not.
ad memorat. Ciceronis orat. p. 968,
ed. GRAEVII.*

^{f)} *Ibid.*

^{g)} *vid. LIVIVM libr. II. cap. 56.*

^{h)} *Ibid. cap. 58.*

creati sunt, ⁱ⁾ bini ex singulis classibus, consulis Q. Minutius et Caius Horatio Puluillo, a quibus cooptatum undecimum Minutium, postquam a patribus ad plebem transisset, atque seditionem, motam ex Macliana caede, sedasset, nonnulli sunt auctores; LIVIO ^{k)} tamen non videtur credibile, quod, tribunorum numerum augeri, patres fuissent passi; idque potissimum exemplum a patritio homine introduci; praeterea quod paucis ante annis lege cautum erat, ne tribunis collegam cooptare liceret; fuisse vero vno eodemque tempore decem tribunos, aperit CICERO. ^{l)} Testem et leges in *epitome* LIVII. DIONYSIVS ^{m)} quinque fuisse primos tribunos aperit creatos, quum primum plebs patribus reconciliata est, diuisa plebe in *phratrias*, quas Romani *curias* dicunt. Nomina quoque tribunorum a DIONYSIO ponuntur L. Junius Brutus, C. Sicinius Bellurus, C. et P. Licinius. C. Infilius Riuganus. Creati sunt autem in annum quarto ante idus decembres, vt factum est deinceps vsque ad aetatem DIONYSII. ⁿ⁾ Bruto autem suadente tribuniciam potestatem sacrosanctam, plebs legem sanxit, quae a Bruto et collegis ita scripta est: ^{o)} *tribunum inuitum, tanquam vnum e multis; nemo illum cogito agere; neque verberato; neque alteri, vt verberet, imperato; neque occidito, neque occidi iubeto. Si quis autem prohibitorum horum aliquid fecerit, impius exsecrabilisque esto, bonaque eius publicato ad sacra Cereris, et qui aliquem haec agentium occiderit, caedis expiatus esto.* Ac ne fiat potestas deinceps populo, hanc legem abrogandi; sed in omne tempus reliquum immobilis permaneat, statutum est, Romanos omnes iurare per sacra ^{p)} hac lege ipsos et eorum posteros vsuros esse perpetuo: precesque adiecerunt iuramento, stabilientibus legem ipsam deos esse propitios caelestes geniosque et manes; transgredientibus vero omnia aduersa fieri tanquam maximae pollutioni obnoxiiis. ^{q)} Ex hisque constitutus Romanis mos est, sacrosancta esse tribunorum corpora. ^{r)} Sicinius vero, tribunus plebis,

i) vid. LIVIUM *libr. III. cap. 30.*

k) *libr. III. cap. 16.*

l) *orat. contra Vatinius cap. VII.*

tom. III. *part. I. eius orationum, p. 244.* edit. GRAEVIUM.

m) *libr. VI. p. 410.* vid. FRID.

SYLBURGII *notas ad hunc locum,*

p. 46.

n) quod ibidem DIONYSIVS

confirmat.

o) vid. DIONYSIVM *Halicarnas-*

sensem loc. excit. Huc pertinent,

quae BARNAB. BRISSONIVS *de*

formul. libr. II. p. 155. ex LIVIO

adnotauit.

p) apud DIONYSIVM *καθ' ἑσπεριν*

per sacra, haud definite, vt iis et

ea, quae ad tribunos plebis specta-

bant, comprehenderentur.

q) quae omnia DIONYSIVS *Hali-*

carnassensis, loco excitato narrat.

r) vid. LIVIUM *libr. II. cap. 33.*

et p. 435.

731.

ROMANORVM VETERVM XXXVIII

plebis, legem hanc tulit: ^{s)} *concionanti apud populum tribuno nemo aliquid in contrarium dicit; nec dicentem interpellato. Si quis autem praeter haec fecerit, dato petitus vades, tribunis persoluendi poenam, quamcumque ei imponant, et qui vadem non dederit, morte puniatur, bonaque eius sacra sunt.* Contentionum autem de ipsis poenis iudicia penes populum erant. Tribunorum potestas nulla erat extra urbem; sed intra moenia tantum urbis circumscripta. ^{t)} Itaque, si quid consules sanxissent longius ab urbe mille passibus, prouocationem non habebant, atque si eo venissent tribuni in alia turba Quiritium, subiecti erant consulari imperio. Nec quidem vna nocte abesse ab urbe tribunis licebat, ^{u)} nisi quum sacrificium Ioui perficiebant comites omnes magistratus urbis, pro Latinorum gente in Albanum montem adscendentes, quae consuetudo ad DIONYSII aetatem permanebat; licebat tamen exire post noctem mediam et ante mediam reuerti, *SERVIVS in fine libri quinti Aeneid.* Praeter vetera tamen instituta tribuni plebis duorum praetore et decem legatis in Siciliam, ad cognoscendum de criminibus, Scipioni obiectis, missi sunt. ^{x)} Poterant autem Romae tribuni adpellari contra omnem potestatem, ^{y)} qui neque aduocabant patricios; neque ad eos referre de vlla re poterant. Nec leges propriae; sed plebiscita tribunorum adpellabantur. ^{z)} Q. tamen Hortensius dictator legem tulit, vt patricii tribunorum rogationibus tenerentur. Voluit enim, vt eo iure, quod plebs statuisset, omnes Quirites tenerentur. ^{a)} Caeterum tribunis plebis ante plebiscitum Atinum, habendi senatus, ius erat, etiamsi non essent senatores, vt tradit GELLIVS. ^{b)} Tribunitia comitia, vt scribit DIONYSIVS, ^{c)} ex suffragii latione per curias quam *lationem curiatam* Romani vocabant, ad *tribulem* P. Volero traducere conatus est, id quod obtinere non potuit. Post tamen ex Voleronis sententia lata est lex, ab eoque tempore ad tribunorum aediliumque

s) apud DIONYSIVM *Halicarnassensem*, libr. VII. p. 431.

t) vid. GELLIVM libr. III. cap. 2. et DIONYSIVM *Halicarnassensem*, libr. VIII. p. 554.

u) vid. GELLIVM libr. XIII. cap. 12. APPIANVM *Alexandr.* libr. II. de bell. civil. p. 447. et DIONYSIVM *Halicarnassensem*, loc. excipit.

x) vt LIVIVS refert, libr. XXVIII. cap. 20.

y) vid. DIONYSIVM *Halicarnassensem*, libr. XI. p. 687.

z) vid. FESTVM, voc. *scita plebis*, p. 428. auctor. lat. lingu. GOTHOFREDI.

a) conf. LIVIVM *epit.* XI. GELLIVM libr. XV. cap. 27.

b) libr. XIII. cap. 8. adde GRONOVIUM *not. ad hunc loc.* et IVST. LIPSIUM libr. II. *elector.* cap. 13.

c) libr. VIII. p. 598. adde LIVIVM libr. II. cap. 56.

comitia sine auspiciis sineque omni religione^{d)} tulerunt tribules conciones suffragia. Harum vero lationum haec erat differentia,^{e)} centuriatas enim suffragiorum lationes oportebat firmatas esse praecedentibus senatus consultis, multitudinēque per curias ferente suffragia, et post utraque haec signis a numine et auguriis nihil aduersantibus; tribules autem lationes oportebat neque senatus consulto prius facto; neque sacris; neque auspiciis sancientibus perfectas vna die tantum habere finem. Tribuni concionis domini tantum erant; senatum autem conuocare; aut sententiam dicere, eis post illud Atini plebiscitum ius non erat. Primus Icilius tribunus plebis senatum conuocauit, quum locum in Auentino obtinuit ad aedium constructionem plebi dari.^{f)} Tribunorum ministros et collegas et iudices duos viros plebeios quotannis creati a senatu plebi concessum est, qui subministrarent tribunis omnia, quorum indigerent, iudicarentque eas causas, quas tribuni eis permitterent, ac sacrorum publicorumque locorum et adfluentiae forensis curam haberent, qui ab officio eorum vno sacrorum locorum curatores vocati sunt. Compescere quidquam actum a tribunis; aut prohibere, nulli licebat,^{g)} praeterquam alteri tribuno, eratque tribunorum summum ius in prohibendo. Quare si vnus, quod caeteri tribuni adprobassent, prohibuisset, ratum non erat.^{h)} Tribunitia potestas a decemuiris plebi sublata est vna cum prouocatione, quam post abdicatos decemuiros tribuni in Auentino redemerunt,ⁱ⁾ vbi, pontifice comitia habente, creati sunt tribuni plebis primus omniū Aulus Virginius, inde Lucius Icilius et P. Numitorius, auunculus Virginiae, auctores secessionis, qui tribunos duos patritios et consulares praeter legem cooptauerunt, Sp. Tarpeium et A. Aterium,^{k)} Valerio et Horatio consulibus. Iterum a Sulla^{l)} tribunitiam potestatem adentam Pompeius^{m)} populo reddidit. Tribunitia auctoritas demum eo vsque progressa est, vt nullum senatus consultum ratum esset, nisi tribuni illud adprobassent,ⁿ⁾ ac T. litteram in tergo

d) conf. LIVIUS libr. III. cap. 6. VI. cap. 41.

e) ita differentiam hanc monstrat DIONYSIUS Halicarnassensis, libr. VIII. p. 593.

f) narrat id DIONYSIUS Halicarnassensis, libr. X. p. 657.

g) vid. DIONYSIUM Halicarnassensis, libr. VII. p. 431.

h) conf. IAN. GVILIELMVM de magistrat. pop. Rom. cap. XIII.

i) conf. LIVIUM libr. III. cap. 54. et adde DIONYSIUM Halicarnassensem, libr. XI. p. 726.

k) vid. LIVIUM libr. III. cap. 65.

l) leg. LIVII epitom. libr. LXXXVIII.

m) vid. eundem, epit. LXXXVII.

n) et SALLVSTIUM de bell. ciuil. cap. XXXI. VELLEIUM libr. II. cap. 30. CAESAREM libr. I. de bell. ciuil. cap. 7.

tergo adposuissent, °) stabantque tribuni in vestibulo curiae, vbi senatus habebatur. Ingredi enim templum, non licebat; quidquid vero senatores decreuissent, tribunorum animaduersioni subiiciebatur, vt, si ex re publica esset, adprobarent; si secus, reicerent. °) Tribuni, si PEDIANO °) credimus, dicti sunt, quia primo tres fuerunt; vel, vt alii volunt, quod tunc in tres partes populus diuisus erat, e quarum singulis singuli creabantur, vt scribit POMPONIUS, iure consultus; siue a tribuum suffragio, quae, auctore DIONYSIO °) tunc quatuor fuere. VARRO °) innuere videtur, tribunos plebeios dictos a tribunis militari- bus, ita enim ait: *tribuni plebei, qui ex tribunis militum primum tri- buni plebei facti, qui plebem defenderent in secessione Crustumina.*

CAPVT VII

DE TRIBVNIS MILITARIBVS.

TRIBUNI MILITARES dicti sunt, quod terni tribus tribubus, Tatiensium, Ramnensium et Lucerum, olim ad exercitum mittebantur. Tatiensium vero tribus a T. Tatio, duce Sabinorum, adpellata est. °) Ramnensium a Romulo est dicta, °) Lucerum, nominis et originis causam incertam esse scribit LIVIUS, °) quamuis FESTVS °) Luceres adlerat adpellatos a Lucero, Ardeae rege, qui Romulo, aduersus Tatum bellanti, auxilio fuit. VARRO °) autem a Lucumonibus Luceres dictos, vult, quod quidam id vocabulum Thuscum existimauerint. Ferunt enim, Romuluna, vt scribit SERVIVS, °) dimicantem contra Tatum, a Lucumonibus auxilia postulasse, vnde quidam venit cum exercitu, cui post receptum T. Tatum pars vrbs data est, a quo in vrbe Thuscus vicus nomen accepit. Thuscia enim, vt idem scribit, duodecim Lucumones habuit, id est reges. PLVTARCHVS °) vero a luco asyli

o) teste VALERIO Maximo, libr. II. cap. 2. §. 7.
 p) vid. LIVIUM libr. VI. cap. 35.
 q) ad Ciceronis orat. in Verrem I, 13.
 r) libr. II. p. 82. coll. libr. III. p. 219.
 s) p. 15. auctor. lat. lingu. GOTHOFREDI.
 t) vid. VARRONEM p. II. aucto- rum lat. lingu. Gothofredi, et LIVIUM libr. X. cap. 6.

u) conf. VARRONEM loc. excit. PLVTARCHVM vit. Romul. cap. 15. et LIVIUM libr. I. cap. 13.
 x) libr. I. cap. 13.
 y) voc. Lucerenses, p. 322. ed. GOTHOFREDI.
 z) loc. excitar.
 a) Idem ex antiquioribus confir- mat DIONYSIVS Halicarnass. libr. II. p. 104. sq.
 b) vit. Romul. tom. I. oper. p. 30.

asyl^h *Luceres* dictos putat, in quem multi fuga delati ciuitate donati sunt. Has tribus tres fuisse, nomen ipsum declarat, a quibus tribuni dicti sunt. Vnaquaeque autem tribus decem continuit curias, vt scribit *PLVTARCHVS*,^{c)} vnde origo fuit turinae, dictae, quod ter deni equites e tribus tribubus darentur, vt tradunt *FESTVS*^{d)} et *VARRO*.^{e)} Tribunorum autem militarium duo genera fuerunt, vt *PEDIANVS*^{f)} adserit, primum eorum, qui *Rufuli*, siue *Rutili*, quia *Rutilius Rufus* legem primo tulit de iure tribunorum, ab exercitu creandorum, dicebantur.^{g)} Et hi in exercitu creari solebant. Alii erant *comitiati*, qui Romae comitiarum causa designabantur.^{h)} Erant tribuni militum totius exercitus defensores. Ne vis aliqua, vel seditio inter milites oriretur, ad horum curam pertinebat, vigiliam stationem iustrare, in castris milites continere, et ad exercitationem producere, querelas commilitonum audire, rei frumentariae praeesse, et *valetudinarios* curare.ⁱ⁾ Tribuni militares consulari potestate creari coeperunt *M. Genucio*, *P. Curatio*^{k)} consulibus. Omnes tamen a populo creati sunt *patritii*. Anno vero *CCCX*. quum vrbs condita est, primum tribuni militum pro consulibus magistratum iniuerunt *A. Sempronius Atratinus*, *L. Atilius*, *T. Caecilius*.^{l)} *Sunt, qui propter adiectum equorum Volscorum bello et Ardeatium defectioni Veiens bellum, quia duo consules obire tot simul bella nequirent, tribunos militum tres creatos dicant sine mentione promulgatae legis de consulibus creandis ex plebe et imperio et insignibus consularibus vsos; non tamen firma iam stetit magistratus eius vis, quia tertio mense, postquam iniuerunt augurum decreto, perinde, ac vitio creati, honore abierunt; quod C. Curiatius, qui comitiis eorum praefuerat, parum recte tabernaculum cepisset.*^{m)} Octo vero tribuni militares consulari potestate creati sunt, quot nunquam antea,ⁿ⁾ quo anno gestum

c) loc. excitato.

d) voc. turma equitum, p. 218. edit. GOTHOFREDI.

e) de lingu. lat. libr. III. cap. 16. p. 16.

f) ad Ciceron. orat. Verrin. libr. I. cap. 10.

g) adde FESTVM p. 162. auct. lat. lingu. GOTHOFREDI.

h) teste ASCONIO PEDIANO loc. excit.

i) de eiusmodi tribunorum officii vide LIVIUM libr. XXVIII. cap. 24. libr. XXX. cap. 41. POLYBIUM de

milit. Rom. cap. V. et VI. et I. XII. §. 2. digest. de re milit.

k) errat auctor in designando altero consule. Nam vt ex factis consularibus et LIVIO libr. III. cap. 1. patet, anno v. C. CCCX. M. Genucius et C. Curcius consules faere.

l) conf. LIVIUM libr. III. cap. 7. et DIONYSIVM Halicarnass. libr. VI. cap. 12.

m) verba sunt LIVII, libr. III. cap. 7.

n) ita LIVIUS libr. V. cap. 1.

stum est bellum contra Veientes, quum illi, mutata magistratus forma, regem creauerunt, quo tempore Romani milites hibernacula primum fecerunt, et bello Veientano primum sub pellibus durare didicerunt. ^o) Primanus tribunus erat, qui primae legioni tribunum scribebat. EVTROPIVS ^p) adserit, tribunos militares consulari potestate creati coeptos anno ab vrbe condita CCCLXV. dignitatemque tribunorum militarium non diu perseverasse, quod post aliquantum nullos placuit fieri, ac quadriennium ita in vrbe fluxisse, vt potestates ibi maiores non essent; praesumerunt tamen tribuni militares consulari potestate iterum dignitatem, et triennio perseverarunt, rursus consules facti. ^q) POMPONIVS, iure consultus, de tribunis militaribus consulari potestate: Sic deinde, quum post aliquot annos XII. tabulae latae sint, et plebs contenderet cum patribus, et vellet ex suo quoque corpore consules creare, et patres recusarent, factum est, vt tribuni militum crearentur partim ex plebe; partim ex patribus consulari potestate. Hi quoque constituti sunt vario numero, interdum LXXXVII. fuerunt; interdum plures; nonnumquam pauciores. VEGETIVS ^r) maiorem tribunum militum, tradit, per epistolam sacram imperatoris iudicio destinari, minorem tribunum provenire ex labore, et quum unaquaeque legio decem cohortes haberet, primae, quae *milliaria* vocabatur, praererat tribunus armorum scientia, virtute corporis, morum honestate praecipuus. Reliquae cohortes, prout principi placuisset, a tribunis vel a praepositis regebantur. Aelianus cohorti quingentariae, quam hominum quingenti duodecim componunt, tribunum minorem, et milliariae, quam hominum mille viginti quatuor, tribunum maiorem praefecit. Sunt, qui scribant, tribunum dictum a tribubus, ^s) eo quod praesit militibus, quos ex tribubus primus Romulus legit; vel a tribuendo iure.

CAPVT VIII

DE QVAESTORE

QVAESTORES, a quaerendo dicti, vt vult VARRO, ^t) quod conquirerent publicas pecunias et maleficia, quae triumviri capitales deinde conquirebant. POMPONIVS, ^u) iure consultus, vult quaestores

F 2 res

o) vid. eundem *libr. excitato*,
cap. II.

p) *libr. II. cap. I. §. I.*

q) sunt verba EVTROPII loco
excit.

r) *libr. II. cap. 7.*

s) vid. DIONYSIVM *Halicarnas-*
sensem libr. II. cap. 2.

t) *de lingua lat. libr. III. cap. 14.*

u) *de orig. iuris libr. II. §. 22.*

XXXXIII DE MAGISTRATIBVS

res dictos eo, quod, inquirendae et conseruandae pecuniae causa, creati essent. Ab his postea, qui quaestionum iudicia exercerent, quaestores dicti. Erat autem quaestura prima senatorum administratio, qui in prouincia curam gerebant pecuniae publicae, in vsu diuersos erogandae. Quaestores vero, regibus etiam nunc imperantibus, constituti sunt, vt TACITVS, x) testatur, quod lex curiata ostendit, a Lucio Bruto repetita. VLPPIANVS ex testimonio Iunii Gratiani libro VII. de potestatibus Romulum et Numam Pompilium binos quaestores habuisse, tradit, quos ipsi non sua voce; sed populi suffragio creauerunt. Verum sicuti ambiguum est, an, Romulo et Numa regibus, quaestor fuerit; ita, a Tullo Hostilio rege quaestores fuisse, certum est. Volunt enim certissimi auctores, Tullum Hostilium primum in re publica induxisse quaestores. Hunc magistratum deligendi, potestas consulibus mansit, donec eundem honorem populus mandaret, creatique primum Valerius Potius et Aemilius Mamercus LXIII. anno post Tarquinius exactos, vt rem militarem comitarentur. Deinde gliscenibus negotiis, duo additi, qui Romae curarent. Mox duplicatur numerus, stipendiaria iam Italia et accedentibus prouinciarum vestigalibus. Post lege Sullae viginti creati supplendo senatui, cui iudicia ille tradiderat. y) PLVTARCHVS z) primos quaestores a Romanis a) creatos, adueniente Poplicola, adserit, P. Venturium et M. Minutium constitutionemque quaestorum in pecuniis colligendis accersitam esse, ne praetor, si vir acer et strenuus esset, his occupationibus a cura rerum maiorum abduceretur; nec, si improbus, rebus omnibus pecuniisque permissis, occasionem sibi, ad inferendam iniuriam, oblatam esse, existimaret. Quaestores praeterea curam tabularum publicarum habebant, quam Nero ad praefectos transtulit. Solebant quoque quaestores prouincias sortiri ex senatus consulto, quod factum est Decimo Druso et Procinna consulibus. Sane non omnes prouincias sortiebantur; sed excepti erant candidati principis. Hi etenim solis libris principalibus, in senatu legendis, vacabant, et quaestores candidati principis vocabantur, qui epistolas eius in senatu legebant. b) Quaestores indifferenter creati coeppi sunt, tam patritii, quam plebei, consulibus Cn. Cornelio Cossio et L. Furio Medulino ita, vt in quatuor creandis

x) libr. XI. anal. cap. 22. Adde leg. vn. pr. digest. de off. quaest.

y) verba TACITI sunt loc. exci-
tato.

z) vit. Poplicolae p. 103.

a) siue a populo. Adde DIONVS-

SIVM Halicarnessensem, libr. V. cap. 34.

b) vid. TACITVM libr. XVI. anal. cap. 27. et SVETONIVM vit. Neror. cap. XV. et viz. Claud. cap. XXXX.

creandis vni patritio Caefoni Fabio Ambufto relinquere-
 tur locus, tres plebei, Quintius filius, P. Aelius et P. Pupius clariffimarum familia-
 rum iuuenibus praeferrerentur. ^{c)} Quaeftores neque lictorem; neque
 viatorem; nec vocationem; nec prehentionem habebant. ^{d)} Parricidii
 quaeftores adpellabantur, qui solebant creari, cauffa rerum capitalium
 quaerendarum. Nam vt FESTO ^{e)} placet, parricida non vtique is,
 qui parentem occidiffet, dicebatur; fed qualemcunque hominem. Erat
 et quaeftor frumenti, qui in fumma caritate, vt vrbs annona abundaret,
 curare debebat, et effe negotiatoribus comis, mercatoribus iuftus; mu-
 nicipalibus liberalis, facris abftinens. Et confules in bello quaeftores
 habebant ad curam praedae et fpoliorum; ^{f)} vr bani vero quaeftores,
 damnatorum bona accipientes, in publicum referebant, ^{g)} publica fu-
 nera de publico locabant, ^{h)} aerarii pecunias acceptas et expenfas in ta-
 bulas referebant. ⁱ⁾ Quaeftores enim aliquando *tribuni et praefecti aera-
 rii* adpellati funt, ^{k)} et a recentioribus, vocabulo non incongruo, *re-
 ferendarii*.

CAPVT VIII

DE AEDILIBVS

AEDILIS dictus eff, quod aedes facras et priuatas curaret. Aedibus
 enim publicis priuatisque, cloacis, aquarum ductibus et aliis publicis
 quibuseunque aedificiis ac templis, rebus emundis vendundisque ac menfu-
 ris praecerat. ^{l)} Aedilitium vero munus id erat cuiuscunque aedilis propri-
 um, vt fuis impenfis ludos pro facultate ac dignitate curaret, vt in *officiis*
 CICERO ^{m)} meminit. Erant autem aedilium duo genera et duo ordi-

nes,

c) vid. LIVIVM *libr. III. cap. 54.*

d) vid. GELLIVM *libr. XIII. noct. Attic. cap. 12.*

e) voc. *quaeftores parricidii.*

f) vid. DIONYSIVM *Halicarnaf-
 fenfem libr. VII. p. 468. libr. VIII.
 p. 549. libr. X. p. 648.*

g) teffe eodem fcriptore, *libr. XI.
 p. 726.*

h) apud eundem, *libr. VI. p. 416.*

i) vid. VARRONEM *de lat. lingua.
 libr. III. cap. 36. GELLIVM libr.
 VII. cap. 10. et ex recentioribus
 SIGONIVM de ant. iur. ciu. Rom. libr.
 II. cap. 8.*

k) Alii *tribunus aerarii* a quaeftori-
 bus diftinguunt. Quaeftores *aerarii*
 eosdem fuiffe, qui et aliquando *prae-
 fefti aerarii* dicerentur, ex TACITO
libr. XIII. annal. cap. 28. colligitur. Ad-
 de SVETONIVM *vit. Claud. cap. XXIII.*
 et TORRENTIVM *ad hunc locum.*

l) vid. VARRONEM *de lingua. lat.
 libr. III. cap. 14. MARTIALEM
 libr. V. epigr. 83. PLAVTVM rudent.
 act. II. fcen. 3. v. 43. IUVENALEM
 fat. X. v. 101.*

m) *libr. II. de offic. cap. 16 adde
 LIVIVM libr. XXIII. cap. 43. libr.
 XXVII. cap. 6. libr. XXVIII. cap. 10.*

res, vrus, in quo ipsi aediles in iure dicuudo fellis, curuos pedes habentibus, utebantur. ⁿ⁾) Et hinc nomen magistratus retinebat, dicebatur enim *aedilis curulis*, licet alii a sella, qua in curru uehebantur, *aediles curules* dictos velint. Alterum aedilem popularem magistratum appellabant. Primi autem aediles, dictatore populum rogante, C. Quintus Capitolinus et P. Cornelius Scipio ex patribus creati sunt. ^{o)}) Conuenit autem primo, vt alternis annis ex plebe fierent; ^{p)}) postea magistratus promiscuus fuit; addidit deinde duos aediles C. Caesar, ^{q)}) qui annonae praecessent, et *cereales* nuncupati sunt.

CAPVT X
DE PROCONSULE

PROCONSULES, qui ideo dicti sunt, quod pro consulibus mitterentur, eorumque vice in prouinciis fungerentur, cum consulari potestate extra ordinem in prouincias, belli gerendi causa, mittebantur, et eandem prope modum potestatem habebant, quam consules, nisi quod sex tantum lictores secum ducebant, ^{r)}) illos duodecim praecedebant. Si qua vero causa proconsul occupatus ad prouinciam, sibi traditam, accedere; aut ibi adesse, nequisset, legatum subrogabat, ^{s)}) qui prope modum parem proconsuli potestatem gerebat; res tamen grauiores administrare, nequibat, quae proconsuli, procurandae, deserebantur. Proconsularis vero dignitas fuit primum eo tempore instituta, quo Posthumius Albus et Sp. Furius Fusus consularum gerebant, ^{t)}) quorum alter, aduersus equos bellum gerens, obsessus est; alter in urbe remanserat, qui vt collegae auxilium ferret, T. Quintium proconsulem creauit.

n) vid. IVST. LIPSIUM *de magistrat. Rom. cap. XII.*

o) conf. LIVIUM *libr. VII. cap. I.*

p) vt habet DIONYSIUS *Halicarnassensis, libr. VI. p. 411.*

q) an. v. C. ICCCX. vid. DIONEM CASSIUM *libr. XXXIII. ad fin.*

r) propraetorem sequebantur sex lictores; proconsulem autem duodecim, vid. SIGONIUM *de ant. iur. ciuim Rom. libr. II. cap. I.*

s) vid. eundem *loc. excipit. cap. 2.*

t) an. v. C. CCLXXX. vid. LIVIUM *libr. III. cap. 4.* Alii ann. CCLXXV definiunt, ad Liuium *libr. II.*

cap. 48. prouocantes quo prima proconsularatus essent vestigia. Sunt quoque, qui ex Q. Publilio Philone primum proconsulem faciunt, quod ei vltra annum tempus imperium summum militem fuerit prorogatum, teste LIVIO *libr. VIII. cap. 26.* Tolle facile potest dissensus, prout proconsulis accipitur vocabulum, vtrum de iis, qui belli gerendi causa vice consulibus fungerentur, an de iis, qui in prouincias, vt eas administrarent, mitterentur, quorum originem multi a Iege C. Sempronii Gracchi, anno DCXXXI. lata, repetunt.

uit. Ante hunc de proconsulatu mentionem nullam fieri, inuenio. Haec deinde dignitas ita diffusa est, et obseruari coepta, vt, qui consul fuerit, exacto eorum officio, sequenti anno proconsules remanerent, et ad diuersas prouincias, belli gerendi causa, mitterentur. Habebat autem proconsul, quum primum urbem egressus esset, vbiq; consularia insignia; potestatem vero non exercebat, nisi in ea prouincia sola, quae ei decreta erat. Caeterum iurisdictionem statim, quam urbem egressus erat, habebat; verum non in inuitum; sed voluntarium. *) Poterant enim apud eum manumitti tam serui; quam liberi, et adoptiones fieri. *) Ingressus prouinciam mandare iurisdictionem legato suo debebat; prius vero non poterat. Si vero necessariam in itinere patereetur moram, mandare iurisdictionem legato, in prouinciam maturissime perueniuro, poterat. Antequam de prouincia recederet, munera, praeterquam si quando obsonia oblata fuissent, proconsules accipere non debebant, in illisque seruandus erat modus. Nam, vt omnia reuere inhumanum erat; sic passim vilissimi et auarissimi proconsulis erat, accipere. Nec quidquam proconsulem emere decebat; nec fas erat, praeterquam ad victum quouidianum necessaria.

CAPVT XI
DE LEGATIS

LEGATORVM duo erant genera, vnum eorum, qui a senatu populoque Romano imperatoribus exercituum dabantur non adiumentum solum; y) sed vt imperatoriam maiestatem in exercitu, imperatoris absentia, retinerent. His custodiae atque rerum gestarum cognitionem imperatores committere solebant. Propria tamen iurisdictione vti non poterant; sed dumtaxat, quae ab imperatoribus mandata fuissent, exsequerentur. z) Si vero accidisset, quod imperatores in prouincia morerentur; mandata tamen sibi negotia legati exigere debebant. APPIANVS tradit, legatos adpellatos, qui gentibus praecerant et a senatu ad subsidia mittebantur. Alterum legatorum genus erat, quos etiam oratores adpellamus

u) ob prouocationem nimirum, cuius exemplum luculentum habemus in Paulo, act. XXV. IO. II. Adde PICINELLVM *luminib. reflex.* p. 682.

x) de potestate et imperio proconsulis praeter alios SIGONIVS

videatur *loc. de ant. iur. prouinciarum, libr. II. cap. 1.*

y) vid. LIVIVM *libr. XXIII. cap. 18.* CICERONEM *in Vatinium, cap. XV.* et VARRONEM *de lingu. lat. libr. III. cap. 16.*

z) vid. CAESAREM *de bell. ciuil. libr. III. cap. 51.*

XXXXVIII DE MAGISTRATIBVS

pellamus ab orando, id est agendo, quod rei publicae mandata peregerent. Legatos, quod legarentur, adpellatos esse, scribit VARRO. ^{a)} Erant autem legati omnium sanctissimi et honoratissimi apud Romanos, potestatemque et vim imperantis habebant, et inuiolabiles ^{b)}. venerandique erant, ut sacerdotes.

CAPVT XII
DE CENSORIBVS

CENSOR dictus est, quod ad eius censuram, id est, arbitrium censeretur populus, ut ait VARRO. Bini censores creati coeperunt, Marco Geganio Macerino iterum, Tito Quinctio Capitolino quintum consulibus. ^{c)} Primi vero censores fuerunt Papirius et Sempronius. Ortum autem initium rei est, quod in populo, per multos annos incenso, neque differri census poterat; neque consulibus, quum multa bella imminerent, opera erat, id negotium agere. Mentio illata a senatu est, rem operosam ac minime consularem suo proprio magistratu egere, cui scribarum ministerium custodiaeque et tabularum cura, cui arbitrium et formulae censendi subiicerentur. Patres quamuis rem paruum, tamen, quo plures patritii magistratus in re publica essent, laeti acceperunt. Verum censura a parua origine orta, deinde tanto incremento aucta est, ut morum disciplinaeque Romanae penes eam regimen esset, et senatus equitumque centuriis decoris dedecorisque discrimen sub ditioe eius magistratus ac publicorum ius, priuatorumque locorum vectigalia, insuper populi Romani sub nutu atque arbitrio essent. Sed quum censura in quinquennium produceretur, a Mamercio dictatore in annum et semestrem est contracta. ^{d)} Nec in locum demortui censoris poterat censor suffici, quae res religioni fuit, postquam eo lustro, quo Marcus Cornelius in Gaii Iulii censoris mortui suffectus est, Roma capta est. ^{e)} Praeerant autem censores censui et moribus regendis castigandisque ^{f)} lustrisque condendis, a quibus quinto quoque anno tota ciuitas cum supplicis publicis lustrabatur, praecedebatque censoris scriba et seculare carmen decantabat, ut dii rem publicam in annos redderent meliorem. ^{g)}

Quor-

- a) de ling. lat. libr. cap.
 b) vid. CICERONEM orat. Verrin. cap. 33.
 c) vid. LIVIVM libr. III. cap. 8. quem auctor noster in describendis censoribus ad verbum fere sequitur.
 d) Conf. LIVIVM libr. III. cap. 24.
 e) vid. eundem libr. V. cap. 31.
 f) lege CICERONEM de legibus libr. III. cap. 3.
 g) apud LIVIVM libr. X. cap. 9.

Quotque Romani ciues in illo lustro fuissent, censebantur, quod primo Seruius Tullius instituit, quum omnem exercitum perfecto censu sue, boue, tauris tribus lustrauit, quo quidem lustro MLXXX. ciuium censa dicuntur, qui arma ferre possent. ^{h)} Censorem alterum ex plebe creari, legem tulit P. Philo dictator, quum eo ventum esset, vt vtrumque plebeium fieri liceret. Censor vero ex plebe primus fuit I. C. Marcius Rutilius. ⁱ⁾ Oportebat autem censores in Saturni templo ius iurandum subire. Censores, magistratum ineuntes, nihil prius agebant, quam vt anserum alimenta locarent ^{k)} et imaginis splendorem, an quod a vilioribus incipiebant, quae nec multo sumtu; nec magna opera egent; an vt veterem quamdam huic animanti gratiam referrent, a bello vsque Gallico repetitam, quod dormientibus canibus, primi omnium anseres Gallorum in capitolium adscensum persenserunt et clangore vigiles excitauerunt; an, quum essent maximarum rerum, et quae summa cura indigent, custodes censores, vt aedium sacrarum ac publicarum, morum denique et vitii et vitae vnius cuiusque, diligentissimi, omnium animantium rationem habendam sibi esse, putauerunt. Simul enim, anseribus curandis, ciues admonebant, ne deorum cultum negligerent. Anseris vero absterfi splendor necessarius erat. Cito enim rubrica defluit ac deflorescit, ea enim veteres statuas obducere et illinire consueuerunt. Erat censoribus facultas, notandi vnumquemque ordinem, vt, qui senator esset, senatu eiiceretur, ^{l)} qui eques Romanus, equum publicum perderet, ^{m)} qui plebeius, in Quiritum tabulas referretur et aerarius fieret. ⁿ⁾ De praefectis insuper eminentissimis iudicabant, excepto praefecto vrbis Romae. Vt TREBELLIVS POLLIO adfirmat, non iudicabant etiam censores de consulibus ordinariis; neque de rege sacrorum; aut de maxima virginum Vestalium, si minus incorrupta permansisset. Erat autem censura magistratus amplissimus et quodammodo perfectissimum rei publicae culmen et maxime omnium reuerentiae plurimaeque potestatis, quum in aliis rebus; tum ad morum emendationem.

CAPVT

h) vid. DIONYSIVM Halicarnassensem libr. III. p. 221. et LIVIVM libr. III. cap. 42. collato cap. 44.

i) an v. C. CCCCII.

k) vid. CICERONEM pro sexto Rosc. Amerin. cap. XX. et PLINIVM hist. natural. libr. X. cap. 22.

l) vid. LIVIVM libr. XXXIII. cap. 44.

m) conf. OVIDIVM libr. II. trist. v. 89.

n) apud GELLIVM libr. III. noct. Attic. cap. 20. Adde HORATIVVM libr. I. epist. 6. v. 62.

G

LIVII DE MAGISTRATIBVS ROM

CAPVT XIII

DE TRIBVNIS CELERVM

TTRIBVNI celerum CCC. milites ad continuum regis reiſque publi-
cae praefidium ſub ſe habebant, °) quos primus omnium Romu-
lus ex quaque curia, quas ipſe triginta conſtituerat, decem adſciuit, et
his tres viros praefecit, eosque, quoniam a tribubus elegerat, tribunos
voluit adpellari. Celeres vero a celeritate plerique dictos volunt. Sunt,
qui a Celere, qui Remum occiderat, atque iis ordinibus a Romulo prae-
fectus fuerat, adpellatos, putent.

CAPVT XIII

DE DECEMVIRIS

DECEMVIRI, mutata ciuitatis forma, a conſulibus, vt prius con-
ſules a regibus rei publicae habenas ſuſceperunt. Poſt reditum le-
gatorum cum Atticis legibus anno CCC. et altero a condita vrbe, de-
cemviri fuerunt App. Claudius, T. Genutius, P. Seſtius, L. Veru-
rius, °) C. Iulius, Au. Manlius, Ser. Sulpitius, P. Curatius, °) T. Ro-
milius, Sp. Poſthumus, P. Curiatio et Sex. Quinctilio conſulibus.
Creati ſunt autem decemviri ſine prouocatione, et decimo die ius po-
pulo ſinguli reddebant. Eo die penes praefectum iuris XII falces erant.
Collegis nouem ſinguli accenſi adparebant. †) Sunt autem creati decem-
viri, ſublatis tribunis et omnibus aliis magistratibus, ad condendas le-
ges, qui, poſtquam leges conſcripſerunt decem tabulis, eas propoſue-
runt volentibus inſpicere ſenatumque conuocarunt. Quumque nemo
amplius leges reprehenderet, praefconſultum de eis ſanxerunt, deinde
populum conuocantes ad cenſuriam concionem, pontificibus et augu-
ribus aliisque ſacerdotibus praefentibus, leges et a populo ſunt confir-
matae; et in aes incifae in foro poſitae, deinde quum reliquum impe-
rii ſui breue tempus eſſet, decemviri ſenatum conuocauerunt, et, vt
de comitiis conſideraret, propoſuerunt; dictis vero variis ſententiis,
vicit ſententia ſuadentium, iterum erandos eſſe decemuiros, qui decem
tabulis duas adiecerunt. Poſtea, quum ſe in tyrannos verſiſſent, ma-
giſtratum

o) videatur DIONYSIVS *Halicarnasſenſis*, *libr. II. cap. 2*

p) DIONYSIVS *Halicarnasſenſis*,
libr. X. p. 680 pro L. Verurio ponit
P. Poſthumium. Nam in nominibus
non omnino cum LIVIO conuenit.

q) Loco Curatii P. Horatium no-
minat DIONYSIVS *Halicarnasſenſis*.

r) conf. LIVIVS *libr. III. cap.*
23. et DIONYSIVS *Halicarnasſenſis*, *loc. excitato.*

gistratum deponere, compulsi sunt. Creati sunt autem decemviri, Appius iterum et cum eo Q. Fabius, Vibula dictus, qui ter consul fuerat, Marcus Cornelius Maluginensis, Marcus Sergius, Lucius Minucius, Tirus Antonius Merenda, Manlius Rabuleius, viri non multum illustres; ex plebeis autem Quintus Poelius, Caeso Duilius et Sp. Oppius; LIVIVS^{s)} autem de nominibus in secunda creatione decemvirorum cum DIONYSIO^{t)} non convenit. Ait enim hic, quod creati sint cum Appio Claudio M. Cornelius, M. Servilius, L. Minucius, T. Anronius, Manlius Rabuleius, Q. Petilius, Caeso Duellius et Sp. Oppius. Et praeter morem subito omnes cum duodenis fascibus prodire, centum viginti lictores forum implerant, et cum fascibus secures adligatae praeferebantur. Ita decemviri, in tyrannidem versi, omnia pro eorum libidine patrabant,^{u)} tribunariamque potestatem et provocacionem, plebi Romanae duas arces libertatis, penitus ademernnt. Praecedentes vero lictores, XII. numero, turbam verberibus abigebant a compitis. Verum duo nefanda facinora domi militiaeque decemviro, se abdicare magistratu, compulerunt. Alterum fuit,^{x)} quod Siccium in Sabinis per invidiam decemviralem tribunorum creatorum, secessionisque mentionem ad vulgus militum sermonibus occultis ferentem, pro speculatum, ad locum castris capiendum, miserunt. Datumque est negotium militibus, quos miserant expeditionis eius comites, ut eum, opportuno adorti loco, interficerent, id quod factum est, licet acriter se tuendo, multis interfectis, haud impune occisus fuerit. Hinc pessima decemvirorum in vulgus fama prodit. Alterum infandum facinus fuit amor Appii Claudii,^{y)} qui quum Virginii filiam perditissime amaret; nec precibus; nec pretio flecteret, Marco Claudio clienti negotium dedit, ut eam in servitutem adsereret. Quod quum ille conficere, instaret, Icilius, maritus virginis, acriter repugnauit, donec pater ex Algi-do accitus, ubi Claudii libidini filiam subtrahere non posse, cognouit, *quaeso, Appi, inquit,^{z)} primum ignosce patrio dolori, si quid inclementius in te sum iniectus, dehinc sinas hic coram virgine nutricem percontari, quid hoc rei sit, ut, si falso pater dictus sum, aequiore hinc animo discedam.* Data venia, seducit filiam ac nutricem prope Cloacinae ad tabernas, quibus Livii temporibus *Nouis* erat nomen, atque,

G 2

ibi

s) libr. III. cap. 35.

t) libr. X. p. 682.

u) vid. DIONYSIVM *Halicar-nassensem*, et LIVIVM *locis excitatis*.

x) conf. LIVIVM libr. III. cap. 43.

y) leg. eundem, libr. III. cap. 44.

z) ibid. cap. XXXVIII.

LII DE MAGISTRATIBVS

ibi ab lanio cultro arrepto, *hoc te uno modo, quo possum, filia*, ait, in libertatem vindico, pectus deinde puellae transfigit. His igitur duobus facinoribus tantam inuidiam decemuirum apud patres populumque contraxere, ut, abdicare se magistratu, coacti fuerint. Appius Claudius et Sp. Oppius in carcere extincti sunt, reliqui octo prius, quam eis dies diceretur, se exilio ipsi multarunt, bonaque eorum omnium, tam mortuorum, quam exulium, accipientes quaestores urbani in publicum retulerunt. Creati deinde consules ab interrege, L. Valerius et Marcus Horatius legem tulerunt, ne quis vllum magistratum sine pro- uocatione crearet. ^{a)}

CAPVT XV

DE PRAEFECTIS TRIBVS CONSVLARI
POTESTATE ^{b)}

PRAEFECTI ex patritiis, quamvis totidem ex suo corpore plebs creare senatus decreto posset, facti sunt consulari potestate. Aulus Sempronius Atratinus, L. Atilius, et Titus Caecilius anno tercio octogesima quarta olympiadis, quo tempore tribuni maxime instabant, ut alter consulum ex plebe crearetur. ^{c)}

CAPVT XVI

DE CENTVMVIRIS

CENTVMVIRI creati sunt ad causas iudicandas et primum terni ex singulis tribubus iudices electi sunt. Quum decuriae iudicium tres tantum essent; ita fuerunt numero centum quinque. Tamen vsus obtinuit, ut *centumuirum* vocarentur. Immo VARRO ^{d)} in *re rustica* ait: *centumuiralis iudicii numerus non fuit ad amusem, ut quum dicimus, mille naues ad Troiam isse.* Postea, quarta decuria ab Augusto addita, et quinta a Caligula, creuit iudicium numerus ad centum septuaginta quinque, ^{e)} qua deinde sublata, restitit numerus intra centum quadraginta,

^{a)} Aedes LIVIVM libr. III. cap. 55.

^{b)} siue potius: tribunis militum consulari potestate. Conf. LIVIVM libr. III. cap. 6. et DIONYSIVM Halicarnassensem, libr. XI. cap. 60. p. 736.

^{c)} apud DIONYSIVM Halicarnassensem, loc. excit. vocatur Titus Cloelius sículus.

^{d)} libr. II. cap. I. p. 102.

^{e)} vid. PLINIVM libr. VI. epist. 33. ex quo iudicium horum numerum ad centum et octoginta creuisse, patet.

ginta, seruata semper priore adpellatione centum virorum, quamuis legatur apud CICERONEM, f) centum viginti quinque iudices equestris ordinis rediisse. Sed locum mendosum esse, credo.

CAPVT XVII

DE PRAEFECTO VRBIS

PRAEFECTI vrbis erat, omnia crimina, quae intra urbem, centesimumque intra milliarium ab vrbe commissa essent, cognoscere. g) Diuus Seuerus ad praefecti quoque officium pertinere voluit, mancipia tueri, ne prostituenterentur. Insuper verecundas et iustas seruorum in dominos querelas audire, ad praefectum vrbis pertinebat, atque vt nummularii probe negotium suum agerent, temperarentque ab his, quae prohibita erant. Carnem quoque iusto pretio venundari, ad praefecti curam pertinebat. Itaque forum suarium sub eius cura erat. Sed et caeterorum armentorum fora, quae ad huius modi praebitionem spectant, ad officium praefecti pertinebant. Quies quoque popularium et disciplina spectaculorum ad praefectum vrbis spectabat, qui milites quoque stationarios dispositos habere debebat, ad tuendum popularium quietem, et ad referendum sibi, quod vbique agebatur. Et vrbe interdicere praefectus vrbis; et aliis solitis regionibus poterat; et negotiatione; et professione et aduocationibus; et foro; et ad tempus; et in perpetuum interdicere poterat, et spectaculis, et, si quem relegasset ab Italia, submouere eum et a prouincia sua poterat. h) Diuus Seuerus rescripsit, etiam eos, qui, illicitum collegium collegisse, dicti fuissent, apud praefectum vrbis aduandos esse. Qui quum terminos vrbis exiuisset, potestatem non habebat. Praefectura autem vrba cunctis, quae intra urbem erant, antecellebat dignitatibus et potestatibus. Sed praefectorum forma varie habita atque saepe mutata est. Nam Augustus permisit senatui praefectos deligere. i) Deinde ambitu suffragiorum suspecto forte ducebantur ex numero praetorum, qui praesent; nec id diu permansit, quia fors deerrabat ad parum idoneos. Tunc Claudius quaestores rursus imposuit, hisque, ne metu offensum

G 3

segnius

f) *orat. pro Planc. cap. XVII.*
vid. in primis MANVTIVM ad hunc locum.

h) adde GVID. PANCIROLLVM

g) conf. GVIDONEM PANCIROLLVM *notit. dignitat. imperii oc. eid. cap. III.*

i) conf. DIO *Cassius libr. LII. p. 478.* et TACITVS *libr. VI. annal. cap. II.*

segnius confulerent, extra ordinem honores permisit. Sed deerat ro-
bur aetatis eum primum magistratum capessentibus. Igitur Nero prae-
tura perfunctos et experientia probatos delegit. Praefecti urbis maxi-
mam auctoritatem fuisse, ostenditur in vita Seueri imperatoris, ubi legi
licet, censorem, qui ius, iudicandi de praefectis eminentissimis habuit,
nullam in praefectum urbis potestatem habuisse. Initium epistolae Di-
ui Seueri, missae ad Fabium Chilonem, ita est: *quum urbem nostram
fidei tuae commiserimus, quidquid intra urbem admittitur, ad praefec-
tum urbis pertinere videtur; sed et si quid intra centesimum milliari-
um admissum sit, ad praefectum urbis pertinet; si ultra ipsum lapidem
egressus est, praefecti urbis cognitio non est.* Marcus Varro et Atticus
Capito, vt GELLIUS ^{k)} refert, scribunt, ius fuisse praefecto, senatus
habendi.

CAPVT XVIII

DE PRAEFECTO PRAETORIO

PRAEFECTVS praetorio ad vicem magistri equitum antiquitus in-
stitutus est, vt quidam volunt. Quum enim apud veteres dictato-
ribus ad tempus summa potestas crederetur, et equitum magistratos sibi
deligerent, qui ad sociari principali curae militiae gratia secundam post
eos potestatem gererent, reipublicae regiminibus ad imperatorem per-
petuo translatis, ad similitudinem magistrorum equitum, praefecti prae-
torio a principibus electi sunt. Data est eis plenior facultas, ad disci-
plinam publicae emendationem. His cunabulis praefectorum auctoritas
inita in tantum meruit augeri, vt adpellari a praefecto praetorio non
posset, sublata prouocandi facultate. Credidit enim princeps, eos,
qui ob singularem industriam, explorata eorum fide et grauitate, ad hu-
ius officii magnitudinem adhibiti fuissent non aliter iudicaturos esse pro
sapientia; ac luce suae dignitatis; quam ipse esset iudicaturus. ^{l)}
Erant etiam praefecti praetorio subnixi alio privilegio, ne a sententiis
eorum minores aetate ab aliis magistratibus, nisi ab ipsis praefectis
praetorio restitui possent. Praefectus autem praetorio, Roma regibus
parente, *celerum tribunus* adpellabatur; sub dictatoribus vero *magister
equitum*. Praefecti praetorio primum tres, Commodo Antonino im-
perante, fuerunt.

CAPVT

^{k)} libr. XIII. noct. Attic. cap. 8. 229. et adde digest. de orig. iur. l. II.
^{l)} vid. ANDR. DOM. FLOCCVM §. deinde cet.
de potestat. Rom. libr. II. cap. 23. p.

CAPVT XVIII
DE PRAEFECTO VIGILVM

PRAEFECTVS vigilum ab Augusto initium habuit, qui septem cohortes opportunis locis constituit, vt binas regiones vrbis vnaquaeque cohors tueretur. Praeposuitque illis cohortibus tribunos, et super omnia spectabilem virum, qui *praefectus vigilum* dictus est a nocturnis vigiliis. Hic de incendiariis cognoscebat, effractoribus, furiibus, raptoribus et receptoribus; maxime vero arox poena famosaque persona praefecto vrbis remittebatur. Debebat vero praefectus vigilum totam noctem vigilare et coerrare calceatus et cum armis, et dolabrīs, omnesque inquilinos admonere, ne per negligentiam aliquam incendii casus oriretur, praeterea, vt vnusquisque inquilinus copiam aquae in coenaculo suo haberet, admonere, iubebatur. ^{m)} Caeterum praefectus vigilum aduersus caplarios cognoscebat, qui mercede seruanda in balneis vestimenta suscipiebant, si quid in illis seruandis fraudulenter admississent. Ad praefectos etiam vigilum pertinebat, fugitiuos conquirere, eosque dominis reddere.

CAPVT XX
DE PRAEFECTO AEGYPTI

PRAEFECTVS Aegypti non prius deponere praefecturam et imperium, ad similitudinem proconsulis lege sub Augusto ei datum, quam Alexandriam ingressus esset successor eius, licet in prouinciā venisset. Verum fasces consulares ingredi Alexandriam, nefas habebatur. Ferrur etiam apud Memphim in aurea columna Aegyptiis fuisse literis scriptum, tunc demum Aegyptum liberam fore, quum in eam venissent Romani fasces et praetexta Romanorum, vt legi licet in Aemiliano, vno ex XXX tyrannis.

CAPVT XXI
DE PRAEFECTO ANNONAE

PRAEFECTI annonae cura erat, in difficili annonae caritate frumentum vndique coemere et, vt vndique Romani adueheretur, operam nauare, praeterea, vt iusto pretio veniret et, si quis plus, quam proprius

m) vid. eundem lib. excir. p. 132, qui, vt noster auctor sua, ex illis, quae in *digestis* de officio praefecti vigilum habentur, hausit.

LVI DE MAGISTRATIBVS

proprius vsus exigeret, haberet, in medium depromeret. Coepti sunt autem praefecti annonae, creati T. Geganio, P. Minutio consulibus, primumque annonae praefectum fuisse tradunt L. Minutium, licet quidam, P. Valerium et L. Geganium primos in Siciliam missos, pro aduehendo frumento, velint. ⁿ⁾)

CAPVT XXII
DE PRAEFECTO LEGIONIS °)

PRAEFECTVS legionis habebat continue primi ordinis dignitatem, atque absente legato tamquam ipsius vicarius potestatem maximam retinebat, tribunique et centuriones caeterique milites eius praecepta seruaabant, vigiliarum; seu profectiois tesseram ab eo petebant, praefectique legionis auctoritate, si miles crimen aliquod admisisset, a tribuno ad poenam deputabatur. Arma omnium militum, vestes, equi, annona in praefecti legionis cura erant: disciplinae ius et seueritas exercitus, non solum peditum; sed etiam equitum legionariorum praepropterea eius quotidie curabatur. Ipse autem custos diligens et sobrius legionem, sibi creditam, adsiduis operibus ad omnem deuotionem deformabat et industriam, sciens, ad praefecti laudem subiectorum redundare virtutem.

CAPVT XXIII
DE PRAEFECTO CASTRORVM

PRAEFECTVS castrorum post longam probatamque militiam peritissimus omnium legebatur, vt recte doceret alios, quod ipse cum laude fecisset. Hic, praefecto legionis, dignitate inferior erat; non mediocria tamen munera subibat, nam in huius officio castrorum positio, vallique et fossae destinatio erat. Caeterum tabernacula; vel caesae militum cum impedimentis omnibus nutu ipsius curabantur. Praeterea agri contubernales et medici, a quibus curabantur; expensae etiam ad eius

n) vid. quae de Pompeio, annonae praefecti prouinciam administrante, CICERO *pro domo*, cap. V. et *libr. III. epist. I. ad Atticum* deque Augusti instituto SVETONIVS *vit. eius*, cap. XXXVII. et DIO *Cassius ibr. LIII. p. 521.* memoriae prod-

derunt. Add LIVIVM *libr. III. cap. 12.*

o) de tribunis militum loquitur auctor noster, vt omnes rationes docent, vid. IVST. LIPSIUM *libr. V. de milit. romana, dialog. 10. tom. III. oper. p. 314.*

eius industriam pertinebant, vehicula, sagittarii, nec non etiam ferramenta, quibus materies secantur; vel caeditur, quibusque fossiae aperiantur circa situm valli et aquae ductus; item ligna; vel stamina, arietes; onagri, ballistae caeteraque genera tormentorum, ne desseant aliquando, praefectus castrorum procurabat. ^{p)}

CAPVT XXIIII

DE PRAEFECTO FABRORVM

PRAEFECTVS fabrorum fabris lignariis, instructoribus, carpentariis, ferrariis, praetoriis reliquisque artificibus, ad hibernorum aedificia fabricanda, ad machinas turresque ligneas caeteraque, quibus vel expugnantur hostium ciuitates; vel defenduntur propriae, praeparatis praecerat. Etiam, qui arma, vehicula caeteraque genera tormentorum vel noua facerent; vel quassata repararent, praefecto fabrorum subiacebant. Praeterea fabricae sentariae, loricae, arcuariae, in quibus sagittae, missilia, cassides omniaque armorum genera formabantur, a praefecto fabrorum procurabantur, cuius cura praecipua erat, vt, quidquid exercitui necessarium videbatur, numquam desset in castris, ita vt etiam cuniculares haberentur, qui ad morem Bessorum ducto sub terris cuniculo, murisque intra fundamenta perfossis, improuisi emergerent, ad vrbes hostium capiendas. ^{q)}

CAPVT XXV

DE TRIVMVIRIS NOCTVARNIS

TRIVMVIRI arcendis incendiis praecerant, antequam praefectus vigilum esset factus, qui et *nocturni* dicti sunt ab eo, quod excubias agebant. Interueniebant nonnumquam aediles et tribuni plebis.

CAPVT XXVI

DE DVVMVIRIS CAPITALIBVS

DVVMVIRI capitales a Tullo Hostilio rege constituti sunt, quum de capite Horatii ageretur, qui victor rediens, interfectis tribus Curtiis Albanis, sororem Horatiam, ad portam obuiam, aegriter stentem,

p) vid. VEGETIVM *libr. II. cap. 20.* TACITVM *libr. I. annalium. cap. 20.* *libr. XIII. cap. 37.* et *libr. II. histor. cap. 29.*

q) vid. VEGETIVM *libr. II. cap. II.* et CICERONEM *libr. III. epist. 8. ad famil.*

tem, quod interfectorum Curiatorum vni nupra esset, occidit. ^{r)} Creati igitur duumviri a Tullo Hostilio, vt Horatii causam cognoscerent, illum capite plectendum censuerunt. Sed ille prouocans ad populum; patris lacrimis est condonatus. Hi vero, quod de capitalibus quaestionibus iudicarent, carcerque rerum capitalium in eorum cura esset, *duumviri capitales* dicti sunt. Sed apud Romanos nullum capitale iudicium, quam illud Horatii, prius; nec prouocatio verustior legitur. ^{s)} Alii vero duumviri creati sunt ad aedes sacras locandas et faciendas, ad aquas in urbem deducendas, ad classem ordinandam et reficiendam. Hi dicebantur *duumviri nauales*. ^{t)} Creati et alii duumviri, qui praesentent sacris faciendis, ^{u)} ii carminum Sibyllinorum et fatorum populi Romani interpretes et antistites erant Apollinis sacri et aliarum caerimonia- rum. Quibus additi octo et facti *decemviri*. ^{x)} Deinde, quamuis quinque adderentur, vt quindecim essent; ^{y)} tamen remansit nomen decemuirorum. Fuit duumviratus aliquando magistratus municipalis. Is locabat publica, potestatemque habebat, dimittendi et carcere. Erat enim municipiorum defensor et eius fere dignitatis, qualis in vrbe censura. Creabantur autem hi duumviri a decurionibus. Graeci *Syndigos* adpellant, vt iurisconsultus prodit. ^{z)} De his lege PAVLLVM titulo *de actionibus*, et VLPIANVM *de damno infecto*.

CAPVT XXVII

DE TRIVMVIS COLONIAE DEDVCENDAE

TRIVMVIRI deducendae coloniae agros nouis colonis deductis diuidebant vrbesque designabant ac aedificare volentibus areas partiebantur, commodis regionibus ciuitatem distinguebant, legibus et magistrati-

r) vid. FLORVM *libr. I. cap. 3.*
et LIVIVM *libr. I. cap. 26.*

s) conf. SIGONIVS *de iudic. libr. III. cap. 4. et 15.* et HOTOMANNVS *de magistrat. tom. II. thes. ant. Rom. GRAEVI, p. 1879.*

t) lege LIVIVM *libr. VIII. cap. 30. libr. XXX. cap. 18. libr. XXXI. cap. 1.*

u) temporibus nimirum Tarquinii, teste DIONYSIO *Halicarnasensi, libr. III. p. 259.*

x) apud LIVIVM *libr. VII. cap. 27. libr. XXII. cap. 9. libr. XXXVI. cap. 37.*

y) factum id sub caesaribus. Vide SVETONIVM *vit. Aug. cap. XXXI. §. 1.* et TACITVM *libr. VI. annal. cap. 12.*

z) conf. CAIVS *digest. I. I. quod cuiusque vniuers. nom. et PAVLLVS I. item eorum §. 1. digest. d. 1.*

gistratus sistebant. Primi vero traduntur Agrippa Menenius, T. Cloelius Siculus, Marcus Aebucius Elua. ^{a)}

CAPVT XXVIII

DE PRAEFECTO AERARII

PRAEFECTVS aerarii publicas pecunias curabat, proscriptorum damnatorumque bona in aerarium redigebat, praeterea omnia vectigalia ad rem publicam spectantia. Est autem praefectus generale vocabulum. Nam et legionum, alarum, cohortum, urbis, aerarii, castrorum, praetorii, annonae, vigilum.

CAPVT XXVIII

DE QVINQVEVIRIS MENSARIIS

VIRI quinque mensarii a pecuniae dispensatione adpellati sunt. Nam quum plebs grauem aeris alieni magnitudinem sustinere non posset, senatus solutionem in publicam curam vertit. Quinque igitur viri creati sunt ad dispensandam pecuniam, C. Duilius, P. Decius Mus, Marcus Papinius, Q. Publilius, T. Aemilius. ^{b)} Hi, aere in foro posito, aes alienum persoluerunt, iubente senatu. Erant et quinque viri extraordinarii magistratus, qui primo creati sunt imperio consulari de legibus scribendis, ^{c)} deinde agris diuidendis, ^{d)} quibus aliquando triumviri praeponebantur, tertio de muris turribusque conficiendis, ^{e)} nonnumquam minuendis sumptibus, quum imperatoris liberalitate grauari videretur res publica.

H 2

CAPVT

^{a)} vid. LIVIVM *libr. III. cap. 11. libr. VI. cap. 21. libr. VIII. cap. 16. libr. VIII. cap. 28. libr. XXXI. cap. 49. libr. XXXII. cap. 29.* et DIONYSIVM *Halicarnassens. libr. VII. p. 428. et libr. VIII. p. 615.*

^{b)} lege LIVIVM *libr. VII. cap. 21.*

^{c)} loquitur auctor noster de de-

cemuiris legibus ferendis, ao. v. c. CCCII. creatis. Conf. LIVIVM *libr. III. cap. 25. 33. sq. 44. sq. cap. 52. 57. sq.*

^{d)} quorum itidem nonnumquam decem fuerunt. Vid. LIVIVM *libr. XXXI. cap. 4.*

^{e)} teste LIVIO *libr. XXV. cap. 7.*

LX. DE MAGISTRATIBVS ROMANOR. VETERVM.

CAPVT XXX

DE PROCVRATORE CAESARIS

PROCVRATOR Caesaris eam habebat auctoritatem, vt, quidquid gessisset, sic imperator comprobaret, ac si ipse gessisset. Dominium tamen rei Caesaris ius ei transferre non erat, sine imperatoris consensu, prius adhibito, quo sine si quid vendidisset; seu donauisset et transfuisset, ratum non erat. Nam vt non alienaret; sed vt diligenter gereret, res Caesaris ei commissa erat. LAMPRIDIUS in *Seuero* ^{f)} procuratores interpretatur *rationales*, in quorum similitudinem, qui rem priuatam curant, *procuratores* COLVMELLA ^{g)} nominauit. Erat autem procuratoris officium, rationes omnium reddituum, qui ad Caesarem spectarent, procurare diligenter cum facultate defendendi et acquirendi. ^{h)}

f) cap. XXXXVI. p. 999.
g) *de re rust. libr. I. cap. 6.*

h) vid. *DIONEM Cassium, libr. LIII.*

F I N I S.

Kc 870

ULB Halle
006 633 994

3

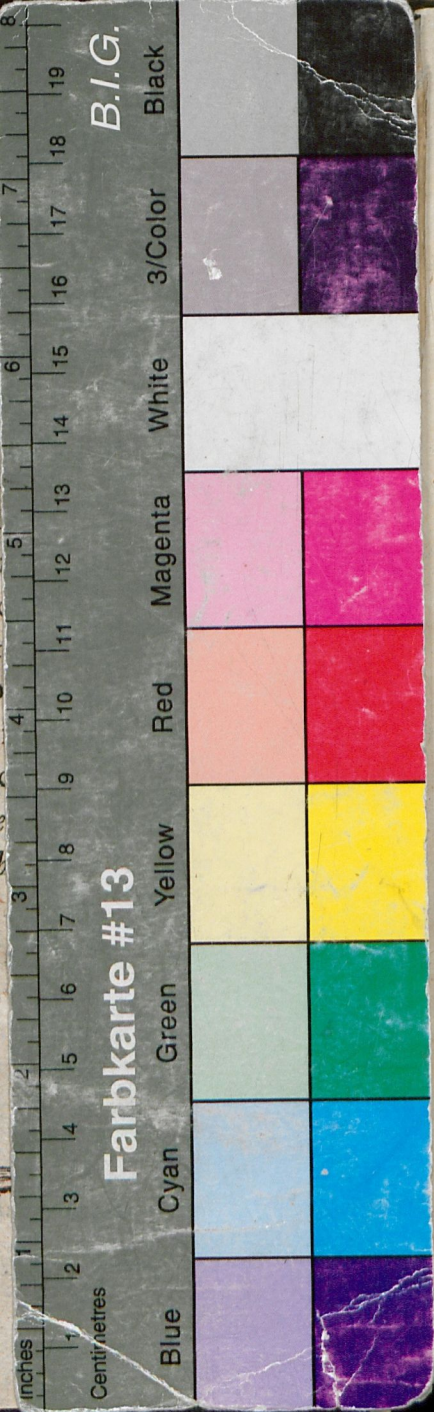

Sb

v218

CLIX.
2

BERNARDI ORICELLARII
DE
MAGISTRATIBVS
ROMANORVM VETERVM
COMMENTARIVS

EX LIBRO MANVSRIPTO
FLORENTINO
EDIDIT

IOANN. ERNEST. IMMAN. WALCHIVS
PROF. PVBL. SOCIETAT. LAT. IENENSIS DIRECTOR

L I P S I A E
EX OFFICINA LANGENHEMIANA
C I D I D C C L I I .

